МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА

Економічний факультет
Кафедра міжнародної економіки та світового господарства

«До захисту»
Завідувачка кафедри
к. е. н., доц. Шуба Т. П.
_____

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФШОРНИХ ЗОН У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Кваліфікаційна робота бакалавра

Виконала:
студентка 4-го курсу
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
заочної форми навчання
гр. ЕМз-41 Анна ПЕРЕДЕРІЙ

Науковий керівник :
к. е. н., доцент Марина ШУБА

Харків – 2026

ЗМІСТ

ЗМІСТ..... 3

ВСТУП..... 4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФШОРНИХ ЗОН У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ..... 7

1.1. Економічна сутність та становлення офшорних зон у світовій економіці..... 7

1.2. Класифікація офшорних юрисдикцій та їх місце у світовій економічній системі..... 17

1.3. Механізми функціонування офшорних зон у сучасній світовій економіці..... 27

Висновки до розділу 1..... 35

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФШОРНИХ ЗОН У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ..... 37

2.1. Роль офшорних зон у структурі міжнародних фінансових потоків..... 37

2.2. Офшорні зони як інструмент податкової конкуренції між державами..... 47

2.3. Офшорні зони у контексті транскордонних фінансових злочинів та легалізації доходів у світовій економіці..... 61

Висновки до розділу 2..... 67

ВИСНОВКИ..... 69

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 71

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасній світовій економіці, що характеризується високим рівнем фінансової інтеграції та мобільності капіталу, офшорні юрисдикції відіграють важливу роль у формуванні структури міжнародних фінансових потоків. Значна частина прямих іноземних інвестицій і транскордонних фінансових операцій здійснюється через обмежене коло спеціалізованих юрисдикцій, які виконують функції фінансового посередництва та перерозподілу капіталу. Це зумовлює ситуацію, коли офіційна статистика міжнародних інвестицій дедалі менше відображає реальне географічне розміщення економічної діяльності, що ускладнює аналіз глобальних економічних процесів.

Водночас офшорні юрисдикції є важливим інструментом податкової конкуренції між державами, оскільки створюють умови для переміщення прибутків. Використання таких механізмів транснаціональними корпораціями також впливає на розподіл доходів між країнами та створює виклики для національних податкових систем і міжнародної координації фінансової політики.

Крім того, офшорні юрисдикції виступають елементом інфраструктури транскордонних фінансових операцій, у тому числі тих, які пов’язані з обмеженою прозорістю фінансових потоків. Складність корпоративних структур і багаторівневий характер фінансових потоків у таких юрисдикціях ускладнюють ідентифікацію кінцевих бенефіціарів і джерел походження капіталу.

За цих умов дослідження ролі офшорних зон у світовій економіці набуває особливої актуальності, оскільки дозволяє комплексно оцінити їх вплив на міжнародні фінансові потоки, податкові процеси та сучасну архітектуру глобальної економіки.

Ступінь наукової розробленості теми. Проблематика функціонування офшорних юрисдикцій у світовій економіці є предметом дослідження як міжнародних організацій, так і науковців. Значний внесок у розробку теоретичних і прикладних аспектів цієї тематики здійснено в роботах Організації економічного співробітництва та розвитку, Міжнародного валютного фонду та Конференції ООН з торгівлі та розвитку, де офшорні юрисдикції аналізуються у контексті податкової конкуренції, глобальних фінансових потоків та інвестиційних процесів.

Серед науковців варто відзначити праці Г. Зукмана, Д. Дхармапали, М. Кіна та К. Конрада, у яких досліджуються питання податкової конкуренції, переміщення прибутків і концентрації фінансового капіталу. Водночас у вітчизняній науковій літературі ці питання розглядаються у працях В. Козика, В. Опришка, Ю. Волкової, А. Сачука, О. Баули, М. Карліна, О. Борисюка, О. Івашко, М. Васильєої та Г. Коцюрубенко. Разом із тим, попри наявність значної кількості досліджень, окремі аспекти функціонування офшорних юрисдикцій, зокрема їх роль у структурі сучасних фінансових потоків та взаємозв'язок із глобальними економічними процесами, потребують подальшого системного аналізу.

Мета дослідження: на основі визначення сутності та узагальнення підходів до класифікації офшорних зон дослідити їх сучасний стан та особливості функціонування у світовій економіці.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- дослідити економічну сутність та особливості становлення офшорних зон у світовій економіці;
- узагальнити підходи до класифікації офшорних юрисдикцій та визначити їх місце у світовій економічній системі;
- проаналізувати механізми функціонування офшорних зон у сучасній світовій економіці;

- дослідити роль офшорних зон у структурі міжнародних фінансових потоків;

- визначити особливості використання офшорних зон як інструменту податкової конкуренції між державами;

- проаналізувати роль офшорних юрисдикцій у контексті транскордонних фінансових злочинів та легалізації доходів у світовій економіці.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є офшорні зони.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є особливості функціонування офшорних зон.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, порівняльного аналізу. Для узагальнення наукових підходів застосовано метод систематизації, а для дослідження сучасних тенденцій – метод структурного аналізу.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Тези основних висновків кваліфікаційної роботи опубліковані у збірнику наукових праць IV Міжнародної науково-практичної конференції «Управління розвитком економічного середовища в умовах глобальних трансформацій» (Харків, 2026).

Робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків; містить 77 сторінок тексту, 6 рисунків, 3 таблиці. Список джерел включає 51 найменування.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФШОРНИХ ЗОН У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

1.1. Економічна сутність та становлення офшорних зон у світовій економіці

У сучасній економічній науці відсутнє єдине універсальне визначення поняття «офшорна зона», що зумовлено міждисциплінарним характером цього явища та різними аналітичними підходами до його вивчення. Офшорні зони досліджуються одночасно в межах міжнародної економіки, фінансів, податкової теорії, правових наук та інституційного аналізу, що обумовлює множинність трактувань.

У найбільш узагальненому вигляді офшорні зони визначаються як юрисдикції, які надають нерезидентам спеціальні податкові та регуляторні умови, що істотно відрізняються від режимів, що застосовуються до резидентів, за умови мінімальної або відсутньої реальної економічної діяльності на їх території. Такий підхід є характерним для інституційної традиції аналізу офшорів.

Як зазначають В. Франчук та А. Пришла, ані у вітчизняній, ані у зарубіжній науковій літературі досі не сформовано єдиного підходу до визначення офшорних зон, що ускладнює їх теоретичне осмислення та практичне регулювання [1, с. 234].

У працях українських науковців офшорні зони найчастіше розглядаються як спеціальні юрисдикції, у межах яких для нерезидентів діють спрощені умови реєстрації та господарської діяльності, поєднані з пільговим або нульовим оподаткуванням. Так, В. Опришко визначає офшорну зону як державу або її окрему частину, на території якої для нерезидентів встановлюються особливі правила діяльності та знижене податкове навантаження [2]. Подібної позиції дотримується і В. Козик, який наголошує,

що офшорними юрисдикціями є такі, що створюють економічно вигідніші умови для суб'єктів, котрі отримують прибутки за межами країни реєстрації [3, с. 230].

Узагальнюючи підходи вітчизняних науковців, необхідно зауважити, що характерними ознаками офшорних зон є: низький або відсутній податок на окремі види доходів, спрощені регуляторні вимоги, високий рівень фінансової конфіденційності та орієнтація діяльності компаній переважно поза межами юрисдикції реєстрації.

Саме ці риси дозволяють визначати офшори як особливу категорію економічного режиму.

Поряд із вітчизняною науковою практикою, важливу роль у формуванні теоретичного розуміння офшорів відіграють підходи міжнародних організацій. Зокрема, у документах Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) відсутнє окреме формальне визначення терміна «офшорна зона». Натомість ОЕСР свідомо уникає використання цього узагальненого поняття, зосереджуючись на операційних категоріях «податкові гавані» та «шкідливі преференційні податкові режими». У одному зі звітів організація не пропонує дефініції «офшорної зони», а застосовує окремі критерії для їх встановлення, ідентифікуючи такі юрисдикції за сукупністю ознак, зокрема: 1) нульове або номінальне оподаткуванням, 2) відсутність ефективного обміну податковою інформацією, 3) відсутність прозорості та брак вимог щодо реальної економічної присутності [4]. Таким чином, у методології ОЕСР «офшор» виступає радше описовим терміном побутового вжитку, тоді як аналітична рамка вибудовується навколо функціональних характеристик податкових режимів.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) також не використовує термін «офшорна зона» як самостійну категорію, натомість оперує поняттям «офшорні фінансові центри» (ОФЦ). У документі Offshore Financial Centers: Background Paper МВФ зазначає, що використовуючи широке визначення до

офшорних центрів можна було б віднести будь-який фінансовий центр, у якому здійснюється офшорна діяльність, включно з провідними світовими фінансовими центрами. Проте з практичної точки зору МВФ пропонує та в своїй практиці використовує вужче визначення, визначаючи ОФЦ як юрисдикції, у яких обсяги фінансових операцій із нерезидентами є непропорційно великими порівняно з масштабами внутрішньої економіки, а активи й зобов'язання фінансового сектору значною мірою формуються за рахунок зовнішніх контрагентів [5]. Водночас МВФ наголошує на розмитості меж між міжнародними фінансовими центрами та офшорними юрисдикціями, оскільки ступінь «офшорності» може суттєво відрізнятися залежно від конкретних операцій і рівня доданої вартості. Такий підхід дозволяє трактувати ОФЦ не лише як інструмент податкової оптимізації, а як вузлові елементи глобального руху капіталу, інтегровані у світову фінансову систему.

У межах підходу Організації Об'єднаних Націй (ООН), сформованого під час Конференція ООН з торгівлі та розвитку (далі – ЮНКТАД), офшорні юрисдикції розглядаються насамперед у контексті глобальних інвестиційних потоків. У фінальному звіті ЮНКТАД наголошує, що значна частина світових прямих іноземних інвестицій проходить через так звані "інвестиційні хаби" – юрисдикції зі спеціальними податковими та корпоративними режимами, які виконують транзитну функцію в міжнародних фінансових структурах. Такі центри акумулюють великі обсяги капіталу без відповідного рівня реальної економічної діяльності, формуючи явище «фантомних інвестицій» [6]. У цьому контексті офшорні юрисдикції трактуються не лише як інструмент податкової оптимізації, а як системний елемент архітектури світової економіки, що забезпечує перерозподіл міжнародного капіталу та істотно впливає на структуру глобальних інвестиційних зв'язків.

Отже, аналіз практик міжнародних організацій і вітчизняних наукових досліджень свідчить про відсутність єдиного підходу до визначення «офшорні зони», що пояснюється багатогранністю цього явища та різними аналітичними

акцентами – фіскальними, фінансовими й інвестиційними. Надалі в цій роботі буде використовуватись наступне визначення: офшорні зони – це юрисдикції, що встановлюють для нерезидентів спеціальні податкові та регуляторні умови ведення діяльності і створюють інституційні передумови для обслуговування міжнародних фінансових та інвестиційних операцій, зазвичай за обмеженої вимоги до фактичної економічної присутності. Подальшого аналізу потребують історичні передумови формування офшорних юрисдикцій, що зумовили їх появу та поширення у світовій економіці.

Генеза офшорних юрисдикцій у світовій економіці є результатом поступової еволюції міжнародних економічних відносин та формування практик використання відмінностей між національними режимами оподаткування, регулювання та торговельних обмежень. У науковій літературі підкреслюється, що економічна логіка офшорів виникла задовго до їх сучасного інституційного оформлення. Зокрема, А. Сачук та О. Баула проаналізували, що ще в античний період підвищення податкового навантаження у великих торговельних центрах стимулювало переміщення частини комерційної діяльності до прилеглих територій із м’якшими фіскальними умовами, які фактично виконували функцію безмитних торговельних зон [7, с. 17]. Аналогічні процеси простежувалися і в середньовічній Європі у XV столітті, коли англійські купці надавали перевагу збувати свої товари в Фландрій, де були значно нижчі митні та податкові ставки, наіж в Англії [7, с. 13]. Все це свідчить про ранні прояви економічної мотивації, характерної для сучасних офшорів.

Наступний етап генези офшорних юрисдикцій пов’язується з розвитком корпоративного права та конкуренцією між державами і окремими адміністративними одиницями. Так, до прикладу, у XVIII-XIX століттях у США сформувалися ліберальні режими інкорпорації в окремих штатах, зокрема Нью-Джерсі та Делавері, що дозволяли компаніям реєструватися за спрощеними процедурами та за нижчого податкового навантаження [7, с. 17].

У теоретичному вимірі це означало інституціоналізацію конкуренції правових режимів, за якої привабливість регуляторного середовища почала використовуватися як інструмент економічного розвитку.

Сучасна система офшорних юрисдикцій у вузькому значенні сформувалася у другій половині XX століття на тлі інтенсивної фінансової глобалізації. Формування євродоларового ринку в 1950-1960-х роках, а також зростання транснаціонального банкінгу створили передумови для появи юрисдикцій, орієнтованих на обслуговування нерезидентних фінансових потоків. Подібну позицію займає і МВФ, який пов’язує становлення офшорних фінансових центрів із глобалізацією фінансових послуг та концентрацією операцій з нерезидентами [5].

Інституційне закріплення офшорних юрисдикцій відбулося у 1970-1980-х роках, коли дерегуляція фінансових ринків і лібералізація руху капіталу суттєво розширили можливості транскордонних операцій. У цей період офшорні зони починають функціонувати не як поодинокі винятки, а як системний елемент міжнародних фінансових відносин. Паралельно з фінансовими чинниками посилювався і фіскальний вимір генези офшорів. У звіті ОЕСР наголошується, що наприкінці XX століття поширення пільгових податкових режимів у низці юрисдикцій стало проявом податкової конкуренції між державами та призвело до формування податкових гаваней [4].

До прикладу, H. McCann зазначає, що саме у 1970-1990-х роках офшорні центри почали виконувати прикладні функції у міжнародному фінансуванні: розміщення боргових інструментів, обслуговування корпоративних холдингів, внутрішньогрупове кредитування та управління ліквідністю транснаціональних компаній [8]. Отже саме в цей період, офшори перестають бути лише «податковими гаванями» і трансформуються у спеціалізовані фінансові платформи, інтегровані у повсякденну практику міжнародного банкінгу та корпоративних фінансів, що закріплює їх як структурний елемент світової фінансової системи.

Подальша еволюція офшорних юрисдикцій пов’язана зі змінами у структурі міжнародних інвестиційних потоків. За оцінками ЮНКТАД, у сучасній світовій економіці значна частина прямих іноземних інвестицій проходить через спеціалізовані транзитні юрисдикції, що виконують посередницьку функцію без відповідного зростання реального виробництва [6]. Це свідчить про трансформацію офшорів із локальних фінансових ніш у важливий елемент глобальної інвестиційної інфраструктури.

Таким чином, генеза офшорних юрисдикцій відображає послідовний розвиток світової економіки – від ранніх форм юрисдикційного вибору у торгівлі та корпоративному праві до інституційного оформлення офшорних фінансових центрів у процесі фінансової глобалізації та податкової конкуренції держав. Саме така історична логіка створює підґрунтя для подальшого аналізу економічної сутності офшорних юрисдикцій. Подальшого аналізу також потребує економічна сутність офшорних зон, тобто з’ясування тієї ролі, яку вони наразі відіграють у сучасній системі міжнародних фінансово-економічних відносин.

У сучасній світовій економіці офшорні юрисдикції функціонують як специфічна форма міжнародного фінансового посередництва, через яку здійснюється концентрація та перерозподіл транснаціональних потоків капіталу. Як зазначають А. Сачук та О. Баула, офшорні зони являють собою країну або її частину, де на законодавчому рівні закріплено пільговий режим оподаткування, частково або повністю усунуто митні й торговельні обмеження, а також знижено вимоги до бухгалтерського обліку для нерезидентів, що створює сприятливі умови для акумуляції фінансових ресурсів [7, с. 16]. Автори підкреслюють, що компанії, зареєстровані в офшорних зонах, здійснюють перерозподіл фінансових ресурсів, пов’язаний із припливом і відпливом капіталу, формуючи окремий сегмент міжнародного фінансового ринку [7, с. 16]. У цьому контексті офшорні юрисдикції виступають не лише як території з пільговим оподаткуванням, а як

інституційні вузли, через які проходять значні обсяги транскордонних фінансових операцій.

З економічної точки зору офшори доцільно розглядати як елемент глобальної фінансової інфраструктури, що забезпечує трансформацію капіталу між різними національними юрисдикціями. Такий підхід дозволяє відійти від вузького трактування офшорів виключно як «податкових гаваней» і розглядати їх як інституційний механізм, інтегрований у світову систему фінансів. Узгоджено з цим МВФ наголошує, що офшорні фінансові центри концентрують непропорційно великі обсяги зовнішніх активів і зобов'язань, що свідчить про їх роль у міжнародному русі капіталу [5].

Важливою складовою економічної сутності офшорних юрисдикцій є їх виникнення та розвиток у межах регуляторної конкуренції між державами. У сучасній економічній теорії офшори розглядаються як результат міждержавного суперництва за мобільні фактори виробництва, насамперед фінансовий капітал. Як зазначає D. Dharmapala, малі юрисдикції отримують стимули спеціалізуватися на створенні пільгових податкових і регуляторних режимів, тоді як великі економіки зазнають втрат податкової бази, що формує асиметричну модель глобальної податкової конкуренції [9]. Аналогічну логіку розвивають M. Keen і K. Konrad, які доводять, що за умов високої мобільності капіталу держави змушені адаптувати фіскальні режими, а поява «податкових гаваней» є структурним наслідком такої конкуренції [10].

У межах підходу OECP ця проблема описується через категорії ерозії податкової бази та переміщення прибутків. У звітах організації підкреслюється, що офшорні юрисдикції сприяють перерозподілу корпоративних доходів між країнами без відповідного переміщення реальної економічної діяльності, що трансформує національні податкові системи та посилює фіскальні дисбаланси [4]. Таким чином, економічна сутність офшорів проявляється у їх здатності впливати на розподіл податкових надходжень між державами, що виходить далеко за межі суто фінансової функції.

Ще одним важливим виміром економічної природи офшорних юрисдикцій є інституційний арбітраж, тобто можливість економічних суб'єктів обирати найбільш вигідне поєднання податкових, правових та регуляторних умов. У працях західних економістів наголошується, що транснаціональні корпорації активно використовують офшорні структури для внутрішньогрупового фінансування, управління ліквідністю та оптимізації податкових зобов'язань, інтегруючи офшорні центри у власні корпоративні мережі [10; 11]. У цьому сенсі офшори виступають як інституційна платформа, що забезпечує гнучкість організації міжнародного бізнесу.

Роль офшорних юрисдикцій як інфраструктури транснаціонального капіталу підтверджується і даними ЮНКТАД. Зокрема, що значна частина світових прямих іноземних інвестицій проходить через спеціалізовані транзитні юрисдикції, які виконують функцію фінансових хабів без пропорційного розвитку реального сектору. У звітах організації це явище описується як «фантомні інвестиції», що відображає розрив між фінансовими потоками та фактичною виробничою активністю [6]. Така структура глобальних інвестицій свідчить про те, що офшорні юрисдикції стали важливим елементом архітектури світової економіки, забезпечуючи рух капіталу в межах корпоративних і фінансових мереж.

З позицій глобального перерозподілу доходів офшори також відіграють системну роль. G. Zucman обґрунтовує, що значні обсяги приватного багатства акумулюються в офшорних юрисдикціях, що призводить до концентрації фінансових ресурсів та спотворення національної статистики доходів і заощаджень [11]. У свою чергу, A. Cobham та P. Janský показують, що втрати від використання офшорних механізмів розподіляються нерівномірно, причому країни з нижчим рівнем розвитку зазнають відносно більших фіскальних втрат, ніж розвинені економіки [12]. Це дозволяє розглядати офшори як чинник поглиблення глобальної економічної асиметрії.

Вітчизняні науковці також підкреслюють системний характер впливу офшорів на міжнародні економічні процеси. Ю. Волкова розглядає офшорні центри як інструмент оптимізації міжнародної підприємницької діяльності та важливу складову транснаціонального бізнесу, наголошуючи на їх ролі у формуванні корпоративних фінансових структур [13]. В. Козик у контексті міжнародного руху капіталу зазначає, що офшорні юрисдикції виступають каналом перерозподілу фінансових ресурсів і водночас чинником трансформації національних економік під впливом глобалізації [3, 230].

Таким чином, економічна сутність офшорних юрисдикцій полягає у поєднанні кількох взаємопов'язаних функцій: вони є формою міжнародного фінансового посередництва, результатом регуляторної конкуренції між державами, інструментом інституційного арбітражу для транснаціонального бізнесу та елементом глобального перерозподілу капіталу і доходів. У сукупності ці характеристики дозволяють розглядати офшори не як маргінальне явище, а як структурний компонент сучасної світової економіки, що істотно впливає на фінансові, інвестиційні та фіскальні процеси.

На сьогодні у сучасних теоретичних моделях світової економіки офшорні юрисдикції розглядаються як структурний елемент глобальних фінансових та інвестиційних потоків. У межах підходів, що аналізують міжнародний рух капіталу, офшори дедалі частіше постають не як периферійне явище, а як важлива ланка у формуванні транснаціональних корпоративних і фінансових мереж.

У цьому контексті офшорні юрисдикції інтегруються у моделі міжнародного інвестування як проміжні вузли, через які здійснюється перерозподіл корпоративного капіталу. Таке трактування узгоджується з підходами МВФ, який розглядає офшорні фінансові центри як юрисдикції з непропорційно великими зовнішніми активами та зобов'язаннями порівняно з масштабами внутрішньої економіки, що відображає їхню роль у глобальному русі капіталу [5]. У межах макроекономічного аналізу це дозволяє

інтерпретувати офшори як канали трансформації фінансових потоків між національними економіками.

Водночас у сучасній економічній теорії офшори пов’язуються з феноменом так званого «віртуального капіталу», тобто фінансових активів, рух яких дедалі більше відривається від процесів виробництва товарів і послуг. Як показують дослідження глобальних фінансових мереж, значна частина вартості створюється не у країнах фактичного розміщення бізнесу, а у фінансово-правових структурах, зареєстрованих в офшорних або напівофшорних юрисдикціях [11]. У цьому сенсі офшори виступають інституційним середовищем акумуляції такого «віртуального» капіталу, що посилює розрив між фінансовою та реальною економікою.

З позицій міжнародної політичної економії офшорні юрисдикції також розглядаються як чинник структурного викривлення світових фінансових потоків. У підходах ОЕСР наголошується, що концентрація прибутків у пільгових юрисдикціях без відповідної економічної присутності призводить до ерозії податкових баз інших країн та спотворення розподілу доходів у глобальному масштабі [4]. Аналогічно, у працях західних економістів підкреслюється, що офшорні механізми сприяють нерівномірному перерозподілу вигод від глобалізації, поглиблюючи асиметрії між країнами з різним рівнем розвитку [12].

Таким чином, у теоретичних моделях світової економіки офшорні юрисдикції постають як інфраструктурний компонент глобальних фінансових та інвестиційних процесів, пов’язаний із мобільністю капіталу, феноменом віртуалізації фінансів та структурними дисбалансами міжнародного розподілу доходів. Таке бачення доповнює інституційний аналіз офшорів і створює підґрунтя для подальшої класифікації офшорних юрисдикцій залежно від їх функціональних характеристик у світовій економічній системі.

1.2. Класифікація офшорних юрисдикцій та їх місце у світовій економічній системі

У науковій літературі відсутній єдиний універсальний підхід до класифікації офшорних юрисдикцій, що зумовлено різними цілями їх дослідження та багатофункціональністю самого явища. Різні міжнародні організації, наукові школи та державні інституції використовують відмінні критерії віднесення юрисдикцій до офшорних, що унеможливлює формування єдиного уніфікованого поділу. Як зазначають В. Франчук та А. Пришла, різноманітність підходів до трактування офшорів безпосередньо впливає і на варіативність їх класифікації, оскільки критерії можуть ґрунтуватися на податкових, фінансових або інституційних характеристиках [1, 229-231].

Суттєвий внесок у формування сучасних методологічних підходів до класифікації офшорних юрисдикцій зробили міжнародні організації, зокрема ОЕСР. У межах ініціативи протидії шкідливим податковим практикам ОЕСР застосовує не географічний, а функціональний підхід до ідентифікації юрисдикцій, використовуючи сукупність критеріїв, що характеризують податкові режими. До таких критеріїв належать: наявність нульового або номінального оподаткування, недостатній рівень прозорості, відсутність ефективного обміну податковою інформацією, а також відсутність вимог щодо реальної економічної присутності суб’єктів господарювання [4]. Подальший розвиток цього підходу відображено у звіті ОЕСР щодо протидії шкідливим податковим практикам, де акцент зроблено на необхідності оцінювання юрисдикцій за рівнем економічної сутності діяльності та фактичної присутності бізнесу [14]. Таким чином, у методології ОЕСР класифікація офшорів базується передусім на аналізі інституційних і податкових характеристик відповідних режимів.

Інший підхід до класифікації представлено у практиці МВФ, який використовує поняття офшорних фінансових центрів як окремої категорії

фінансових юрисдикцій. У програмних документах Фонду наголошується, що до офшорних фінансових центрів можуть належати юрисдикції, в яких обсяги операцій з нерезидентами істотно перевищують масштаби внутрішньої фінансової системи, а фінансові інститути орієнтовані на обслуговування зовнішніх клієнтів [5]. У подальших звітах МВФ класифікація таких центрів здійснюється з урахуванням розміру фінансового сектору, рівня регуляторного нагляду та ступеня інтеграції у міжнародні фінансові ринки [15]. Це дозволяє розмежовувати різні типи офшорних юрисдикцій: від невеликих спеціалізованих центрів до розвинених міжнародних фінансових хабів.

Інвестиційно орієнтований підхід до класифікації офшорних юрисдикцій запропоновано у матеріалах ЮНКТАД, де офшорні юрисдикції розглядаються офшорні території у контексті структури глобальних потоків прямих іноземних інвестицій і виокремлює так звані транзитні або інвестиційні хаби, через які проходять значні обсяги корпоративного капіталу [6]. У межах цієї методології ключовим критерієм є не рівень оподаткування як такий, а функціональна роль юрисдикції у міжнародних інвестиційних мережах, зокрема її здатність акумулювати та перерозподіляти фінансові ресурси між країнами. Подібний підхід дозволяє класифікувати офшори залежно від їх місця у глобальній архітектурі інвестування.

Окремий напрям класифікації офшорних юрисдикцій представлений у звітах міжнародних організацій фінансової стабільності, які оцінюють офшорні центри з позицій ризиків для глобальної фінансової системи. Зокрема, у звіті Робочої групи з офшорних фінансових центрів визначено перелік юрисдикцій, що характеризуються високою концентрацією операцій з нерезидентами, а також застосовано підхід до їх групування залежно від рівня регуляторної спроможності та наглядових практик [16]. Такий підхід доповнює податкові та інвестиційні критерії, вводячи до класифікації фактори фінансової стабільності та прозорості.

Вітчизняні науковці також пропонують власні підходи до типологізації офшорних юрисдикцій, що, як правило, поєднують податкові та функціональні ознаки. Зокрема, у працях Ю. Волкової офшорні центри розглядаються як елемент інфраструктури міжнародного бізнесу, що може набувати різних організаційних форм залежно від ступеня спеціалізації фінансових послуг [13]. У підручнику з міжнародних економічних відносин під редакцією В. Козика офшорні юрисдикції також поділяються залежно від характеру податкових режимів і ролі у міжнародному русі капіталу [3, с. 230-255]. Узагальнення цих підходів свідчить, що вітчизняна наукова традиція тяжіє до комплексної класифікації, яка враховує як фіскальні, так і інституційні характеристики офшорів.

Отже, різноманіття підходів міжнародних організацій і наукових шкіл підтверджує відсутність універсальної типології офшорних юрисдикцій. Натомість у сучасній методології їх класифікація ґрунтується на поєднанні кількох груп критеріїв: податкових (режими оподаткування, прозорість, обмін інформацією), фінансових (структура активів і зобов’язань, орієнтація на нерезидентів), інвестиційних (роль у мережах ПІІ) та інституційних (рівень регуляторного нагляду).

Узагальнення зазначених підходів доцільно представити у вигляді рис. 1.1. Саме така багатокритеріальна основа формує методологічне підґрунтя для подальшого аналізу типології офшорних юрисдикцій у світовій економічній системі.

КЛАСИФІКАЦІЯ ОФШОРНИХ ЮРИСДИКЦІЙ

↓

Податкові критерії	Фінансові критерії	Інвестиційні критерії	Інституційні критерії
↓	↓	↓	↓
- рівень оподаткування (ефективна ставка податку); - рівень податкової прозорості; - наявність та обсяг обміну податковою інформацією.	- обсяг фінансових активів відносно ВВП; - частка операцій з нерезидентами; - масштаби транскордонних фінансових операцій.	- обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ); - частка транзитних інвестицій; - роль у міжнародних інвестиційних потоках.	- рівень регуляторного нагляду; - відповідність міжнародним стандартам; - якість правового середовища.

Рис. 1.1. Критерії класифікації офшорних юрисдикцій

Джерело: сформовано автором на основі [3, с. 230–255; 4; 5; 6; 14; 15; 18].

Типологізація офшорних юрисдикцій у сучасній економічній науці насамперед здійснюється за сукупністю економічних, інституційних і функціональних критеріїв, що дозволяє розглядати їх як неоднорідну групу фінансових центрів. У науковій літературі підкреслюється, що офшорні юрисдикції формують складну багаторівневу систему, у межах якої різні типи центрів виконують відмінні ролі у глобальному русі капіталу [17, 5-9].

Передусім поширеним є поділ офшорних юрисдикцій залежно від характеру податкового режиму:

1) до першої групи належать класичні офшорні зони, у яких оподаткування доходів нерезидентів відсутнє або має номінальний характер. Економічна модель таких юрисдикцій ґрунтується на отриманні доходів від реєстрації компаній, ліцензійних платежів та надання корпоративних послуг.

Дослідження еволюції офшорних зон свідчать, що подібна спеціалізація дозволяє малим державам забезпечувати бюджетні надходження без розвитку значного реального сектору економіки [7, с. 16-17]. У працях Ю. Волкової підкреслюється, що такі центри виступають інституційною інфраструктурою міжнародного бізнесу, орієнтованою переважно на нерезидентів [13]. До таких юрисдикцій традиційно відносять Британські Віргінські острови, Кайманові острови, Беліз, Багамські острови, Сейшельські острови.

2) до другої групу належать юрисдикції зі спеціальними або пільговими податковими режимами, які не забезпечують повного звільнення від оподаткування, проте створюють конкурентні умови для міжнародних компаній. Теоретичні дослідження міжнародної податкової конкуренції доводять, що різниця у податкових ставках між державами стимулює переміщення прибутків транснаціональних корпорацій до юрисдикцій із більш сприятливим режимом [10, с. 15-22]. D. Dharmapala зазначає, що податкові гавані можуть поєднувати пільгові ставки з високим рівнем захисту прав власності, що підвищує їх привабливість для глобального бізнесу [9]. Типовими прикладами таких юрисдикцій є Кіпр, Люксембург, Нідерланди, Ірландія, Швейцарія.

3) окрему категорію становлять напівофшорні юрисдикції, які поєднують елементи офшорного та загального податкового режиму. У вітчизняних дослідженнях підкреслюється, що такі юрисдикції забезпечують більш високий рівень міжнародної легітимності, оскільки формально відповідають міжнародним стандартам прозорості, водночас зберігаючи податкові стимули для інвесторів [3, с. 230-232]. Це дозволяє використовувати їх як проміжну ланку у складних корпоративних структурах. До цієї групи зазвичай відносять Мальту, Ліхтенштейн, окремі спеціальні режими у Великій Британії та Нідерландах.

Поряд із податковою класифікацією у сучасних дослідженнях широко застосовується функціональний підхід, що враховує роль офшорних юрисдикцій у глобальних фінансових потоках. Зокрема, виокремлюють:

1) міжнародні фінансові центри, які забезпечують широкий спектр банківських, інвестиційних та страхових послуг і характеризуються значними обсягами транскордонних операцій . До таких центрів, що виконують офшорні функції, зокрема, належать Сінгапур, Гонконг, Люксембург, Ліхтенштейн та Швейцарія. [17, с. 23-28] За даними МВФ, у таких юрисдикціях фінансові активи та зобов'язання формуються переважно за рахунок нерезидентів, що свідчить про їх спеціалізацію на міжнародному фінансовому посередництві [15].

2) транзитні інвестиційні хаби, які виконують функцію перерозподілу міжнародного капіталу. Найбільш типовими прикладами таких центрів є Нідерланди, Люксембург, Ірландія, Сінгапур та Гонконг. У матеріалах ЮНКТАД зазначається, що значна частина світових потоків прямих іноземних інвестицій проходить через юрисдикції, які виступають посередниками між країнами-донорами та реципієнтами інвестицій [6]. Подальші емпіричні дослідження глобальних фінансових мереж підтверджують існування юрисдикцій, що виконують роль транзитних центрів, через які проходять значні обсяги корпоративних фінансових потоків, тоді як інші акумулюють прибутки транснаціональних компаній [18].

Водночас слід зазначити, що одна і та сама юрисдикція може поєднувати кілька функцій у глобальній фінансовій системі: наприклад, Люксембург і Сінгапур виступають одночасно міжнародними фінансовими центрами та транзитними інвестиційними хабами, що відображає багатовимірний характер сучасної офшорної інфраструктури.

Ще одним критерієм є рівень економічної активності, що дозволяє розмежувати юрисдикції, у яких офшорний сектор є домінуючим джерелом доходів, і фінансові центри з більш диверсифікованою економікою. До першої

групи, як правило, відносять малі острівні юрисдикції, економіка яких значною мірою базується на наданні фінансових і корпоративних послуг нерезидентам, зокрема Британські Віргінські острови, Кайманові острови, Бермуди та Сейшельські острови. Для таких територій характерна висока концентрація зареєстрованих компаній за відносно невеликого обсягу внутрішнього виробництва. Натомість іншу групу становлять фінансові центри з більш диверсифікованою економічною структурою, які поєднують офшорні або пільгові режими з розвиненим банківським і інвестиційним сектором. До таких юрисдикцій можна віднести, зокрема, Люксембург, Швейцарію, Сінгапур та Гонконг, де поряд із фінансовими послугами функціонують розвинені ринки капіталу, інфраструктура управління активами та інші сегменти реальної економіки [17, с. 23-28].

Як підкреслює Г. Зукман, окремі юрисдикції акумулюють значні обсяги міжнародного капіталу за відсутності відповідного рівня виробництва, що свідчить про їх функціональну спеціалізацію у глобальній фінансовій системі [11, с. 45-52].

Окремий вимір типології офшорних юрисдикцій пов’язаний із їхніми інституційними та регуляторними характеристиками, які визначають рівень прозорості, ефективність фінансового нагляду та ступінь інтеграції у міжнародну систему обміну інформацією. У звіті Форуму фінансової стабільності (далі - ФФС), що був попередником Ради фінансової стабільності**,** зазначається, що офшорні фінансові центри істотно відрізняються за якістю регуляторного середовища, зокрема за рівнем банківського нагляду, здатністю здійснювати контроль за діяльністю фінансових установ та виконанням міжнародних стандартів фінансової прозорості [16]. На підставі цих критеріїв юрисдикції можуть бути умовно згруповані за ступенем системного ризику.

До юрисдикцій із відносно розвиненими регуляторними механізмами та більш високим рівнем відповідності міжнародним стандартам зазвичай відносять, зокрема, Сінгапур, Гонконг, Люксембург та Джерсі, які мають

інституційно розвинені органи фінансового нагляду, застосовують вимоги щодо фінансової звітності та беруть участь у міжнародному обміні інформацією [16; 20]. Такі центри поєднують офшорні функції з високим рівнем регуляторної інфраструктури, що зменшує ризики непрозорих операцій.

Водночас існують юрисдикції, для яких у міжнародних звітах традиційно відзначається обмеженість наглядових ресурсів або підвищені ризики непрозорості, що може створювати умови для використання їх фінансових систем у схемах агресивного податкового планування чи переміщення прибутків. До таких юрисдикцій у різні періоди відносилися, зокрема, Британські Віргінські острови, Бермуди та Кайманові острови, де масштаби фінансового сектору значно перевищують розмір внутрішньої економіки і історично застосовувалися більш м’які вимоги до розкриття інформації [16; 11, с. 45-52]. Оцінки подібних ризиків також використовуються міжнародними органами протидії відмиванню коштів, які періодично публікують переліки юрисдикцій із підвищеним рівнем наглядових викликів [19].

Аналогічний інституційно-регуляторний підхід застосовується ОЕСР, яка у рамках ініціатив щодо протидії шкідливим податковим практикам оцінює юрисдикції залежно від рівня прозорості, ефективності обміну податковою інформацією та наявності вимог щодо реальної економічної присутності. Зокрема, юрисдикції, що імплементували стандарти автоматичного обміну інформацією та правила щодо економічної сутності діяльності (наприклад, Люксембург, Ірландія, Нідерланди), розглядаються як більш інтегровані у міжнародну систему податкового співробітництва [14; 20]. Водночас режими, які не забезпечують належного рівня прозорості або обміну інформацією, класифікуються як потенційно шкідливі з точки зору глобальної податкової координації [14].

Отже, інституційно-регуляторний підхід дозволяє диференціювати офшорні юрисдикції за якістю наглядових механізмів, рівнем прозорості та

ступенем відповідності міжнародним стандартам. Це створює підґрунтя для оцінки не лише їх податкових характеристик, але й потенційного впливу на стабільність міжнародної фінансової системи.

У таблиці 1.1 наведено класифікацію офшорних юрисдикцій за основними критеріями.

Таблиця 1.1 – Класифікація офшорних юрисдикцій за основними критеріями

Критерій класифікації	Сутність підходу	Основні типи юрисдикцій	Приклади
Характер податкового режиму	Поділ юрисдикцій залежно від рівня оподаткування та податкових стимулів	Класичні офшори	Британські Віргінські острови, Беліз, Сейшельські острови, Кайманові острови
		Юрисдикції зі спеціальними режимами	Ірландія, Нідерланди, Кіпр
		Напівофшори	Мальта, Угорщина
Функціональний підхід	Класифікація за роллю у міжнародних фінансових та інвестиційних потоках	Міжнародні фінансові центри	Сінгапур, Гонконг, Люксембург, Швейцарія
		Транзитні інвестиційні хаби	Нідерланди, Люксембург, Ірландія
Рівень економічної активності	Співвідношення фінансових потоків і реального сектору економіки	Юрисдикції з домінуванням офшорного сектору	Кайманові острови, Бермуди, Британські Віргінські острови
		Диверсифіковані фінансові центри	Сінгапур, Люксембург
Інституційні та регуляторні характеристики	Рівень прозорості, нагляду та відповідності міжнародним стандартам	Юрисдикції з розвиненою регуляторною системою	Джерсі, Сінгапур, Люксембург
		Юрисдикції з підвищеними ризиками	Британські Віргінські острови, Бермуди

Джерело: сформовано автором на основі [3, с. 230–232; 5; 6; 7, с. 16–17; 10; 11, p. 45–52; 14–17; 19; 20].

Географічний підхід до аналізу офшорних юрисдикцій дозволяє виявити нерівномірність їх просторового розподілу та залежність формування офшорних центрів від історичних і економічних чинників. У науковій літературі підкреслюється, що офшорні центри мають чітко виражену регіональну концентрацію, яка формується під впливом глобальних фінансових потоків і міжнародної спеціалізації фінансових послуг.

Зокрема, за географічним критерієм офшорні юрисдикції традиційно групують за кількома основними регіонами світу: карибським, європейським, азійсько-тихоокеанським, африканським та близькосхідним [21, 170-171]. До карибської групи належать Багамські острови, Бермуди, Кайманові острови; до європейської – Андорра, Кіпр, Ліхтенштейн, Монако, острів Мен; до близькосхідної – Бахрейн та Дубай [21, 170-171].

Наявність значної кількості офшорних юрисдикцій у Карибському басейні пояснюється історичними передумовами їх розвитку, зокрема колоніальним статусом багатьох територій та обмеженими можливостями розвитку реального сектору економіки, що стимулювало спеціалізацію на фінансових послугах. У наукових дослідженнях також підкреслюється, що офшорні юрисдикції зазвичай формуються у невеликих державах, де сектор офшорних послуг стає одним із ключових джерел доходів [22, 198-199].

Азійсько-тихоокеанський та близькосхідний регіони характеризуються розвитком офшорних центрів, що функціонують як фінансові хаби для обслуговування транскордонних інвестиційних потоків. При цьому політична стабільність, наявність розвиненої банківської інфраструктури та вигідне економіко-географічне положення визначають здатність юрисдикції отримати офшорний статус [23, с. 91-92].

Нерівномірність географічного розподілу офшорних центрів також підтверджується статистичними оцінками, відповідно до яких значні обсяги міжнародного капіталу концентруються саме в обмеженій кількості офшорних юрисдикцій, тоді як більшість країн не мають подібних фінансових режимів

[21, с. 4]. Це свідчить про наявність чіткої територіальної спеціалізації офшорної діяльності.

Отже, географічна структура офшорних юрисдикцій демонструє їхню регіональну концентрацію, зумовлену історичними, інституційними та економічними факторами, що визначають їх функціональну роль у глобальній фінансовій системі.

Проведений аналіз підходів до класифікації офшорних юрисдикцій свідчить про відсутність єдиної універсальної моделі їх типологізації, що зумовлено багатофункціональністю цього явища та різноманітністю критеріїв його дослідження. Офшорні юрисдикції можуть відрізнятися за характером податкових режимів, рівнем економічної активності, функціональною роллю у міжнародних фінансових потоках, інституційними характеристиками та географічною локалізацією, що підтверджує існування кількох взаємодоповнювальних моделей їх організації.

Водночас результати аналізу засвідчують, що незалежно від конкретного типу офшорні юрисдикції є структурно інтегрованими елементами світової економічної системи, виконуючи функції обслуговування транснаціонального руху капіталу, перерозподілу інвестиційних ресурсів та забезпечення фінансової інфраструктури міжнародного бізнесу.

1.3. Механізми функціонування офшорних зон у сучасній світовій економіці

Функціонування офшорних юрисдикцій у сучасній світовій економіці забезпечується комплексом інституційно-правових механізмів, які формують спеціалізоване регуляторне середовище для нерезидентів і транскордонних операцій. У межах теорії міжнародної податкової конкуренції такі механізми можна розглядати як інструменти, через які невеликі або спеціалізовані юрисдикції конкурують за мобільну податкову базу, реєстраційні доходи та

фінансові потоки, компенсуючи обмеженість внутрішнього ринку [10; 7, с. 16-17]. Водночас важливо підкреслити: офшорний режим є цілісною інституційною конструкцією, де фіскальні стимули, корпоративні правила, адміністративні процедури та режими прозорості взаємно підсилюють одне одного.

Спеціальні податкові режими є ядром офшорної моделі, оскільки саме вони створюють первинний стимул для перенесення юридичної «прив'язки» бізнесу до відповідної юрисдикції. У найпростішій формі це може бути нульова або номінальна ставка податку для нерезидентів чи для доходів, отриманих за кордоном. Однак економічна значущість механізму не зводиться до ставки: важливо, які доходи підпадають під пільгу, наскільки легко формально «прив'язати» до юрисдикції фінансові потоки (відсотки, роялті, дивіденди), і якими є правила щодо витрат та податкової бази. Саме тому ОЕСР у своїй методології оцінює шкідливість режимів не лише за рівнем оподаткування, а за сукупністю ознак – прозорість, обмін інформацією, економічна присутність [4].

Звідси, офшорний податковий режим працює як «інституційний магніт», який дає можливість «перепризначити» податкову юрисдикцію для частини прибутку без перенесення реальної діяльності. Це створює ефект розриву між місцем формування економічної вартості та місцем оподаткування, що й лежить в основі міжнародних ініціатив протидії розмивання податкової бази та виведення прибутків (BEPS) [14]. Водночас у багатьох випадках податкові пільги мають і легітимну функцію – підтримка фінансового сектору як спеціалізації економіки малих держав, які обирають модель «експортованих» фінансових послуг.

Наступним механізмом є спрощені реєстраційні процедури. Це механізм, який переводить податкові та правові переваги в практично доступний інструмент для бізнесу. Офшорний режим стає конкурентним тоді, коли вхід у нього швидкий, стандартизований і відносно дешевий: швидка реєстрація,

мінімальні вимоги до капіталу, можливість дистанційного адміністрування, передбачувані реєстраційні платежі [22].

З аналітичної точки зору цей елемент знижує транзакційні витрати міжнародного структурування та розширює коло потенційних користувачів (не лише великі корпорації, а й середній бізнес або приватні власники активів). Саме тому офшорні юрисдикції часто конкурують не тільки ставками, а простотою процедур, ясними правилами та сервісною інфраструктурою юридичних і трастових провайдерів [22; 23]. Для світової економіки це означає, що офшорні центри функціонують як своєрідні «реєстраційні платформи», через які організовуються ланцюги володіння та фінансування.

Гнучке корпоративне право є другим «стрижневим» елементом офшорної системи поряд із податковими правилами. Воно передбачає можливість вибору юридичних форм, які зручні для утримання активів, акумулювання прибутку або управління ризиками (наприклад, холдингові структури, компанії спеціального призначення, трастові або подібні конструкції) [23]. У глобальних мережах корпоративної власності ці юридичні форми використовуються як ланки, що з’єднують реальну діяльність із фінансовими потоками та правами на активи [18].

Фінансова конфіденційність історично була ключовою конкурентною перевагою багатьох офшорних юрисдикцій, оскільки обмежений доступ до інформації про власників компаній та рахунки зменшував ризики втручання третіх сторін і підвищував привабливість для нерезидентів [8; 11]. Однак у сучасній системі міжнародного фінансового регулювання конфіденційність поступово зміщується від «повної анонімності» до моделі «контрольованої прозорості», коли інформація стає доступною компетентним органам за визначеними процедурами [20].

Тож це призводить до того, що офшори еволюціонують: замість абсолютної закритості формується режим, у якому конфіденційність зберігається для широкої публіки, але зменшується для податкових та

наглядових органів. Важливою інституційною зміною став стандарт автоматичного обміну інформацією (CRS), який переводить обмін податковими даними у системний і регулярний формат [24]. Це прямо змінює «економіку конфіденційності»: юрисдикції вимушені конкурувати вже не лише закритістю, а якістю сервісу, правовою стабільністю та передбачуваністю регулювання.

Відсутність вимог до реальної економічної присутності тривалий час була одним із механізмів, що робив офшорні моделі особливо ефективними для «юридичного перенесення» прибутку. Якщо компанія може отримувати пільги без персоналу, активів і управління в юрисдикції, то офшор перетворюється на «місце обліку», а не місце створення вартості. Саме ця логіка стала предметом реформ OECP у межах BEPS: податкові переваги повинні бути пов’язані з реальними функціями й діяльністю [14].

Аналітичний зміст цього механізму полягає у зміні балансу між «формою» і «сутністю»: що жорсткіші вимоги до економічної присутності (substance), то дорожче та складніше утримувати структуру, а отже частина суто номінальних схем стає менш вигідною. Водночас у практиці можливий ефект адаптації: компанії не завжди відмовляються від юрисдикції, а інколи «додають мінімально достатню присутність», щоб відповідати формальним критеріям. Тому в дослідженні доцільно відзначати, що вимоги економічної присутності не ліквідовують офшори, а переформатовують їхні інституційні моделі.

Офшорні юрисдикції відрізняються між собою не лише фіскальними правилами, а й якістю нагляду та рівнем інтеграції у міжнародні стандарти регулювання. ФФС звертає увагу на те, що офшорні фінансові центри можуть різнитися за спроможністю банківського та фінансового нагляду, прозорістю, ефективністю регуляторних інститутів і рівнем співпраці з міжнародними органами [16]. Аналогічно, МВФ у своїх оглядах програми щодо офшорних

фінансових центрів пов’язує стійкість і легітимність таких центрів із якістю наглядових практик [15].

Аналітично цей блок важливий тому, що інституційна «слабкість» нагляду не є просто внутрішньою проблемою юрисдикції – вона створює зовнішні ризики для глобальної фінансової системи (відмивання коштів, приховування активів, ризики непрозорого перетікання капіталу). Саме тому стандарти Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) (AML/CFT) і механізм моніторингу юрисдикцій із підвищеним ризиком стали елементом міжнародного «фільтра легітимності» [19; 25]. Додатково, посилання на базові стандарти пруденційного нагляду (Basel Core Principles) та принципи регулювання ринків цінних паперів (IOSCO) дозволяє показати, що офшорні центри, які прагнуть зберегти доступ до глобальних ринків, вимушені підтримувати певний мінімальний рівень регуляторної спроможності [26; 27]. У сучасних умовах конкурентна перевага все частіше залежить не від «мінімуму правил», а від поєднання гнучкості режиму з його міжнародною прийнятністю.

Отже, інституційно-правові механізми функціонування офшорних юрисдикцій становлять взаємопов’язану систему: податкові стимули створюють первинну економічну мотивацію, адміністративна простота забезпечує практичну доступність режиму, корпоративне право надає інструменти структурування, конфіденційність (у трансформованому вигляді) впливає на привабливість, вимоги економічної присутності задають межі «формальної офшорності», а якість нагляду й комплаєнсу визначає міжнародну легітимність та ризиковий профіль юрисдикції. Саме сукупна дія цих елементів пояснює, чому офшорні центри можуть залишатися структурно інтегрованими у світову економіку навіть за умов посилення міжнародного регулювання.

Поряд із інституційно-правовими умовами функціонування офшорних юрисдикцій важливу роль відіграє комплекс фінансово-економічних

інструментів, через які здійснюється акумулювання, трансформація та перерозподіл міжнародного капіталу. У міжнародних дослідженнях офшорні центри розглядаються як спеціалізовані фінансові вузли, що обслуговують транскордонні операції та забезпечують інфраструктуру для діяльності транснаціональних корпорацій [5; 8].

Одним із ключових інструментів є використання спеціалізованих корпоративних структур, зокрема холдингових компаній, компаній спеціального призначення та фінансових посередників. Такі структури дозволяють централізувати управління активами, акумулювати прибутки та здійснювати перерозподіл фінансових потоків між різними юрисдикціями [17]. З аналітичної точки зору їх застосування знижує транзакційні витрати міжнародних операцій і забезпечує правове відокремлення ризиків, що робить офшорні юрисдикції важливими елементами корпоративних фінансових мереж [13].

Суттєвим механізмом є також внутрішньогрупове фінансування, яке реалізується через процентні платежі, роялті та інші трансфертні операції між пов’язаними компаніями. Різниця у податкових режимах між державами створює стимули для концентрації прибутків у юрисдикціях із більш сприятливими умовами оподаткування [10]. Водночас сучасні міжнародні ініціативи спрямовані на обмеження надмірного переміщення прибутків і забезпечення відповідності фінансових потоків реальній економічній діяльності [14].

Офшорні юрисдикції широко використовуються і для управління нематеріальними активами, зокрема правами інтелектуальної власності. Висока мобільність таких активів дозволяє юридично концентрувати прибутки від їх використання у юрисдикціях зі сприятливим режимом, що робить офшорні центри важливими елементами глобальних ланцюгів створення вартості, особливо у високотехнологічних галузях [11].

Значну роль відіграє функція транзиту міжнародних інвестиційних потоків. За даними ЮНКТАД, істотна частина світових потоків прямих іноземних інвестицій проходить через так звані інвестиційні хаби, які виконують посередницьку функцію у міжнародних корпоративних структурах [6]. Дослідження глобальних мереж корпоративної власності додатково підтверджують існування юрисдикцій, що виступають «провідниками» або «акумуляторами» капіталу у світовій фінансовій системі [17]. Це свідчить про те, що офшорні центри не лише акумулюють ресурси, а й забезпечують їх перерозподіл між різними економіками.

Крім того, офшорні фінансові центри надають широкий спектр банківських, інвестиційних і трастових послуг, через які здійснюється мобілізація та трансформація фінансових ресурсів. МВФ підкреслює, що значна частина активів і зобов’язань у таких юрисдикціях формується за рахунок операцій з нерезидентами, що визначає їх спеціалізацію на міжнародному фінансовому посередництві [5; 15].

Таким чином, фінансово-економічні інструменти діяльності офшорних центрів включають використання спеціалізованих корпоративних структур, внутрішньогрупове фінансування, управління нематеріальними активами, транзит інвестиційних потоків і надання міжнародних фінансових послуг. Їх поєднання забезпечує функціонування офшорних юрисдикцій як інфраструктурних елементів глобальної фінансової системи, через які здійснюється концентрація та перерозподіл значних обсягів міжнародного капіталу

У сучасній світовій економіці офшорні юрисдикції виконують системну функцію посередників у русі міжнародного капіталу, забезпечуючи інфраструктуру для транзиту, акумулювання та перерозподілу фінансових ресурсів. Однією з ключових їх ролей є функція транзиту капіталу, коли інвестиційні потоки спрямовуються до кінцевих країн-реципієнтів через проміжні юрисдикції. Дослідження глобальних мереж корпоративної власності

показують, що окремі країни виступають «провідниками» (conduit jurisdictions), через які проходять значні обсяги транснаціональних фінансових потоків [17].

Тісно пов’язаним явищем є так звані «фантомні» інвестиції – прямі іноземні інвестиції, які не супроводжуються створенням реальних виробничих активів. За оцінками міжнародних досліджень, значна частка світових ПІІ концентрується у юрисдикціях, що виконують транзитну або холдингову функцію, не маючи відповідного рівня економічної активності [6, с. 38-41]. Аналогічно, у робочому документі МВФ зазначено, що «фантомні» інвестиції можуть становити істотну частину глобальних потоків і пов’язані насамперед із використанням спеціалізованих корпоративних структур у низькоподаткових юрисдикціях [28, с. 3-5].

Офшорні центри також характеризуються високою концентрацією фінансових активів порівняно з масштабами їх внутрішніх економік. Це означає, що значні обсяги міжнародного капіталу обліковуються в обмеженій кількості фінансових центрів, які виконують функцію глобальних вузлів фінансової системи [5; 11]. Така концентрація активів підвищує ефективність міжнародного фінансового посередництва, але водночас може сприяти викривленню статистики міжнародних інвестицій та ускладнювати оцінку реального розміщення економічної вартості.

Важливим аспектом є взаємозв’язок офшорних юрисдикцій із діяльністю транснаціональних корпорацій. Саме корпоративні групи є основними користувачами офшорної інфраструктури для структурування інвестицій, управління нематеріальними активами та внутрішньогрупового фінансування. Емпіричні дослідження показують, що транснаціональні компанії використовують офшорні юрисдикції як елементи складних мереж власності, через які здійснюється перерозподіл прибутків і фінансових потоків між країнами [17; 12].

Таким чином, офшорні зони виконують системну функцію в архітектурі світової економіки: вони виступають каналами транзиту капіталу, платформами акумулювання «фантомних» інвестицій, центрами концентрації фінансових активів і ключовими елементами корпоративних мереж транснаціонального бізнесу. Їх роль не обмежується податковою оптимізацією, а охоплює ширший процес організації та перерозподілу глобальних фінансових потоків.

Висновки до розділу 1

У першому розділі досліджено теоретичні засади функціонування офшорних зон у світовій економіці та сформовано концептуальну основу їх аналізу. Встановлено, що відсутність єдиного визначення поняття «офшорна зона» зумовлена його міждисциплінарним характером. Узагальнення наукових підходів дозволяє розглядати офшорні юрисдикції як спеціалізовані економіко-правові режими з пільговим оподаткуванням, спрощеним регулюванням і мінімальними вимогами до економічної присутності нерезидентів.

Аналіз підходів міжнародних організацій показав, що офшорні юрисдикції є не лише інструментом податкової оптимізації, а й структурними елементами глобальної фінансової системи. Вони виконують функції транзиту капіталу, формують інвестиційні хаби та пов’язані з явищем «фантомних» інвестицій, що підтверджує їх інтегрованість у міжнародні фінансові потоки.

Дослідження генези офшорів засвідчило їх зв’язок із розвитком глобалізації, мобільності капіталу та дерегуляції фінансових ринків. У сучасних умовах вони трансформувалися з податкових притулків у фінансові платформи обслуговування міжнародних операцій. Водночас класифікація офшорних юрисдикцій є багатовимірною та базується на поєднанні податкових, функціональних, інституційних і географічних критеріїв.

Аналіз механізмів їх функціонування показав, що конкурентні переваги офшорів формуються через поєднання податкових стимулів, гнучкого корпоративного регулювання, фінансових інструментів та режимів конфіденційності, які трансформуються під впливом міжнародних стандартів прозорості.

Узагальнюючи, офшорні юрисдикції є структурно інтегрованим компонентом світової економіки, що виконують функції транзиту капіталу та концентрації фінансових ресурсів, водночас створюючи виклики для податкових систем і міжнародного регулювання. Сформована теоретична база слугує основою для подальшого аналізу їх практичного функціонування у наступному розділі.

РОЗДІЛ 2
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФШОРНИХ ЗОН У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

2.1. Роль офшорних зон у структурі міжнародних фінансових потоків

Аналіз сучасних міжнародних фінансових потоків свідчить про високий рівень концентрації капіталу у відносно невеликій групі юрисдикцій, які виконують функції ключових вузлів глобальної фінансової системи. За даними МВФ, значна частина світових потоків капіталу має непрямий характер і не пов’язана безпосередньо з реальною економічною діяльністю, а проходить через спеціалізовані фінансові центри [5]. Зокрема, у дослідженні МВФ зазначається, що близько 30-40% глобальних прямих іноземних інвестицій є так званими «фантомними», тобто такими, що не супроводжуються створенням реальних виробничих активів [24].

Дані ЮНКТАД підтверджують зазначену тенденцію. У щорічних доповідях наголошується, що значна частина світових потоків прямих іноземних інвестицій проходить через обмежене коло юрисдикцій, які виконують функцію транзитних центрів капіталу [6]. Це призводить до того, що офіційна статистика інвестицій значною мірою відображає не кінцеве розміщення капіталу, а його рух через фінансові структури. У результаті обсяги накопичених інвестицій у таких юрисдикціях, як Люксембург або Нідерланди, у кілька разів перевищують їх валовий внутрішній продукт.

Важливим аспектом є участь офшорних юрисдикцій у міжнародному банківському секторі. За даними БМР, значна частка транскордонних банківських активів і зобов’язань обслуговується через фінансові центри, орієнтовані на роботу з нерезидентами [29]. У таких юрисдикціях банківські системи функціонують переважно як інструменти міжнародного фінансового посередництва, що відображається у суттєвому перевищенні обсягів фінансових активів над розмірами національної економіки. Це свідчить про їх

інтеграцію у глобальні фінансові потоки та спеціалізацію на обслуговуванні міжнародного капіталу.

Оцінки загального обсягу капіталу, пов’язаного з офшорними юрисдикціями, також підтверджують їхню вагому роль у світовій економіці. За результатами досліджень Г. Зукмана, близько 8-10% світового фінансового багатства домогосподарств зосереджено в офшорних фінансових центрах, що становить кілька трильйонів доларів США [11, с. 34-36]. У ширшому розумінні, з урахуванням корпоративних структур і фінансових активів, загальний обсяг капіталу, пов’язаного з офшорними юрисдикціями, оцінюється у понад 20 трлн дол. США [9].

Таким чином, аналіз обсягів і структури міжнародних фінансових потоків дозволяє зробити висновок, що офшорні юрисдикції займають системно важливе місце у світовій економіці. Вони забезпечують концентрацію значних обсягів капіталу, виступають ключовими каналами його транзиту та формують мережеву структуру глобального фінансового посередництва. Висока частка офшорних центрів у міжнародних інвестиційних і банківських потоках свідчить про їх глибоку інтегрованість у сучасну фінансову систему.

Важливим аспектом аналізу структури міжнародних фінансових потоків є врахування впливу внутрішньокорпоративного перерозподілу прибутків транснаціональних компаній на статистику прямих іноземних інвестицій. Зокрема, емпіричні дослідження показують, що значна частина доходів, які офіційно обліковуються як прибутки від інвестицій за кордоном, фактично не відображає реального розміщення економічної діяльності. Так, за результатами дослідження на основі даних економіки США встановлено, що у середньому близько 38% доходів, приписаних прямим іноземним інвестиціям за кордоном, фактично можуть бути переатрибутовані назад до країни походження капіталу [34, с. 1848]. Це свідчить про значну роль офшорних юрисдикцій у процесах штучного переміщення прибутків.

Зазначені процеси безпосередньо впливають на агреговані макроекономічні показники та структуру міжнародних фінансових потоків. Зокрема, перерозподіл прибутків через іноземні афілійовані структури призводить до заниження показників валового внутрішнього продукту країн походження капіталу та викривлення оцінок дохідності прямих іноземних інвестицій [34, с. 1848–1849]. Таким чином, частина фінансових потоків, що статистично класифікуються як міжнародні інвестиції, фактично є результатом облікових трансформацій, а не реального руху капіталу, що ускладнює точну оцінку ролі окремих юрисдикцій у глобальній фінансовій системі.

Аналіз структури міжнародних фінансових потоків свідчить, що сучасний рух капіталу має не лінійний, а багаторівневий характер, у межах якого проміжні юрисдикції виконують функцію ключових вузлів перерозподілу фінансових ресурсів. За результатами дослідження МВФ, близько 40% глобальних запасів ПІІ пов’язані зі спеціальними корпоративними структурами, які не здійснюють реальної економічної діяльності, але виступають інструментами транзиту капіталу [28]. Це означає, що значна частина інвестиційних потоків формується не на рівні кінцевого інвестора, а в процесі їх проходження через проміжні юрисдикції.

Структурно такі потоки організовані у вигляді багаторівневих ланцюгів, де кожна наступна юрисдикція виконує окрему функцію у перерозподілі капіталу. Зокрема, первинний капітал, сформований у країні-інвесторі, спрямовується до юрисдикцій із розвиненою фінансовою інфраструктурою, після чого через корпоративні структури переорієнтовується до інших країн. У результаті формується ефект «розриву» між джерелом капіталу та його кінцевим використанням, що підтверджується даними ЮНКТАД, яка зазначає, що офіційна статистика інвестицій значною мірою відображає не кінцеві економічні зв’язки, а структуру фінансових потоків [30].

Ключовою особливістю транзитної структури є концентрація потоків у невеликій кількості юрисдикцій, які виконують функцію проміжних центрів.

За даними ОЕСР, значна частина глобальних інвестиційних потоків проходить через країни, які спеціалізуються на обслуговуванні міжнародних фінансових операцій [31]. Така концентрація зумовлює формування ієрархічної структури потоків, у межах якої окремі юрисдикції виступають центральними вузлами, через які проходять значні обсяги капіталу незалежно від їхнього економічного потенціалу.

Аналітичне значення має також характер руху капіталу в межах банківської системи. Дані БМР свідчать, що транскордонні банківські операції значною мірою здійснюються через фінансові центри, які акумулюють і перерозподіляють ресурси між країнами [29; 32]. Це означає, що банківські потоки також мають мережеву структуру, у межах якої офшорні юрисдикції виконують функцію посередників між кредиторами та позичальниками. У результаті фінансові ресурси можуть проходити через декілька юрисдикцій до досягнення кінцевого отримувача, що ускладнює їх ідентифікацію та аналіз.

Важливою характеристикою є те, що транзит через офшорні юрисдикції не є випадковим явищем, а має системний характер. Наявність стабільних потоків через одні й ті самі юрисдикції свідчить про формування стійких маршрутів руху капіталу. У межах цих маршрутів окремі країни виконують функцію «провідників» капіталу, забезпечуючи його подальше перенаправлення. Це підтверджує, що глобальні фінансові потоки організовані за принципом мережі, а не сукупності незалежних двосторонніх зв’язків.

Таким чином, структура транзиту міжнародного капіталу характеризується трьома ключовими ознаками: 1) багаторівневістю, що проявляється у використанні кількох юрисдикцій у межах одного інвестиційного потоку; 2) концентрацією потоків у обмеженій групі фінансових центрів; 3) мережевою організацією, яка забезпечує перерозподіл капіталу між країнами. Сукупність цих характеристик свідчить про те, що офшорні юрисдикції є невід’ємними елементами інфраструктури глобального

фінансового ринку, забезпечуючи функціонування складних механізмів міжнародного руху капіталу.

Характерною ознакою цих юрисдикцій є значний дисбаланс між обсягами фінансових потоків і масштабами їхніх національних економік. Як зазначається у дослідженнях міжнародних організацій, обсяги прямих іноземних інвестицій, що проходять через окремі фінансові центри, у декілька разів перевищують їхній валовий внутрішній продукт [30; 31]. Це вказує на те, що такі юрисдикції не є кінцевими реципієнтами капіталу, а виконують функцію транзитних і акумуляційних центрів. У результаті формується структурний розрив між економічною активністю та фінансовими показниками, що є ключовою характеристикою офшорних фінансових центрів у глобальній економіці.

Аналітичні дані ЮНКТАД підтверджують, що значна частина глобальних інвестицій концентрується у країнах із розвиненою фінансовою інфраструктурою, які забезпечують обслуговування міжнародних потоків капіталу [31]. Водночас дослідження мережевої структури світової економіки показують, що такі юрисдикції виконують роль «вузлів» у глобальній системі фінансових зв’язків, через які проходять значні обсяги транскордонних операцій [18]. Це формує ієрархічну структуру фінансових потоків, у якій невелика група країн визначає основні маршрути руху капіталу.

З метою узагальнення географічної концентрації фінансових потоків доцільно представити ключові юрисдикції у вигляді таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Співвідношення офшорного фінансового багатства до ВВП як характеристика ролі юрисдикцій у глобальних фінансових потоках

Юрисдикція	Характеристика ролі у фінансових потоках	Співвідношення фінансових активів до ВВП
Люксембург	Один із найбільших центрів акумуляції ПІІ	У десятки разів перевищує ВВП.
Нідерланди	Ключова транзитна юрисдикція для корпоративних структур	Значно перевищує ВВП.
Ірландія	Центр перерозподілу інвестицій транснаціональних компаній	Кратне перевищення ВВП.
Сінгапур	Регіональний фінансовий вузол в Азії	Висока концентрація активів.
Швейцарія	Центр банківських і фінансових послуг	Значна частка глобальних активів.
Кайманові острови	Спеціалізований центр інвестиційних фондів	Активи у багато разів перевищують ВВП.

Джерело: сформовано автором на основі [28; 30; 31; 50].

Таким чином, географічна структура глобальних фінансових потоків характеризується високою концентрацією у невеликій групі юрисдикцій, які виконують функції ключових центрів акумуляції та транзиту капіталу. Дисбаланс між масштабами економік і обсягами фінансових потоків у таких країнах свідчить про їхню спеціалізацію на обслуговуванні міжнародних фінансових операцій. Це підтверджує, що глобальна фінансова система має виражену вузлову структуру, у межах якої окремі юрисдикції відіграють системоутворюючу роль у перерозподілі капіталу.

Важливим індикатором ролі офшорних юрисдикцій у глобальному русі капіталу є частка фінансового багатства, що утримується резидентами за межами національних економік. Аналіз відповідних показників за 2023 рік дозволяє оцінити ступінь залученості окремих країн до міжнародних фінансових мереж, а також масштаби транскордонного перерозподілу приватного капіталу (рисунок 2.1). Показник зображений на рисунку

відображає обсяг фінансового багатства резидентів, що утримується в офшорних юрисдикціях, у відсотках до валового внутрішнього продукту (ВВП) країни. Високі значення свідчать про значну концентрацію приватного капіталу за межами національної економіки.

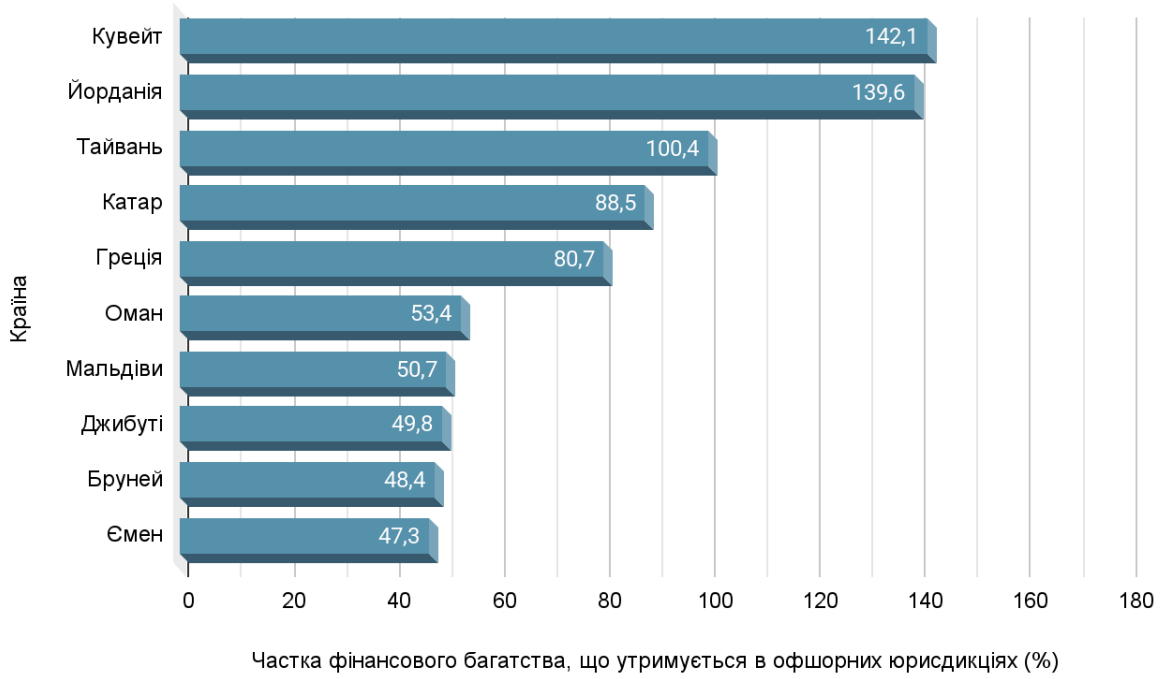

Рис. 2.1. Країни з найбільшою концентрацією фінансового багатства в офшорних юрисдикціях (% до ВВП)

Джерело: сформовано автором на основі [50].

Як свідчать наведені дані, у низці країн частка фінансового багатства, що утримується в офшорних юрисдикціях, є надзвичайно високою і в окремих випадках перевищує обсяги національної економіки. Це вказує на те, що значна частина приватного капіталу функціонує поза межами внутрішніх фінансових систем, що, у свою чергу, підтверджує роль офшорних центрів як структурних елементів глобальної фінансової інфраструктури та каналів перерозподілу міжнародних фінансових потоків.

Водночас аналіз юрисдикцій, у яких концентрується офшорне фінансове багатство, дозволяє доповнити цю картину та визначити ключові центри його

акумуляції. Як свідчать відповідні дані станом на 2023 рік, офшорні активи характеризуються високим рівнем територіальної концентрації та зосереджені переважно у відносно невеликій кількості юрисдикцій, що виконують функцію міжнародних фінансових центрів. Значні обсяги такого капіталу, співвіднесені з масштабами національних економік цих країн, свідчать про їхню роль як вузлових елементів глобальної фінансової системи, через які здійснюється розміщення та подальший перерозподіл транскордонних фінансових потоків. Показник, зображений на рисунку, відображає обсяг офшорного фінансового багатства, розміщеного в юрисдикції, у відсотках до її валового внутрішнього продукту (ВВП). Високі значення свідчать про значну роль відповідних країн як міжнародних фінансових центрів та платформ для акумуляції транскордонного капіталу.

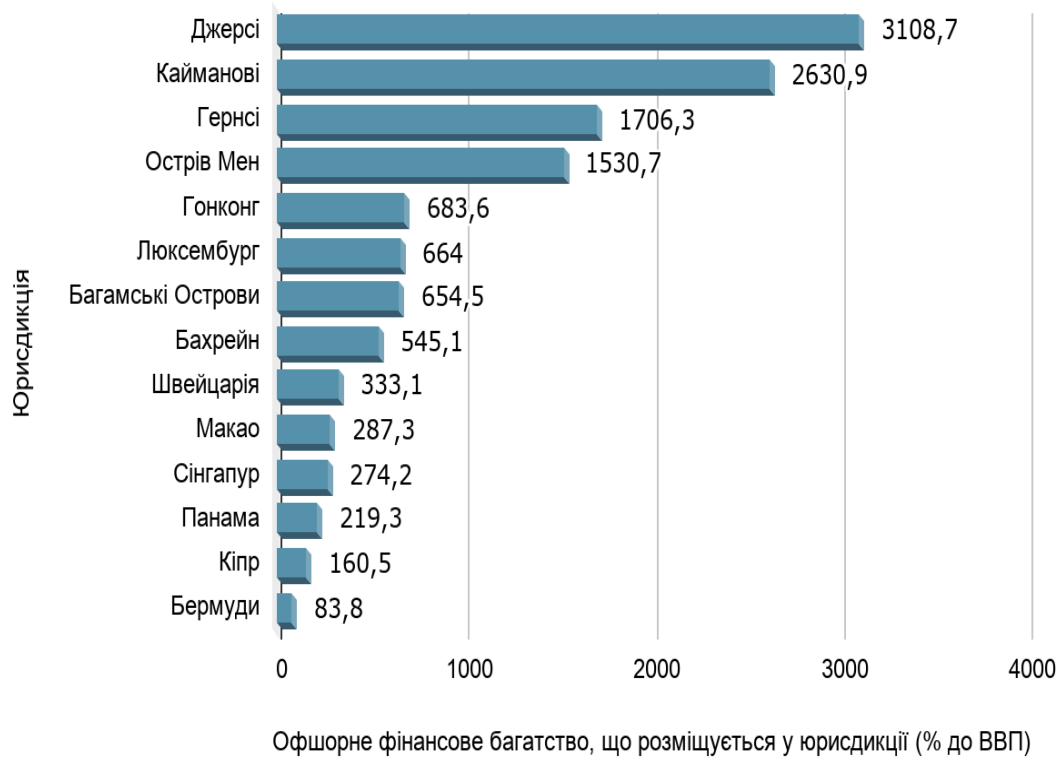

Рис. 2.2. Провідні юрисдикції за обсягом розміщеного офшорного фінансового багатства (% до ВВП)

Джерело: сформовано автором на основі [50].

Важливою особливістю наведеного розподілу є поєднання у переліку як класичних офшорних юрисдикцій (Багамські Острови, Бермуди), так і великих міжнародних фінансових центрів (Гонконг, Люксембург, Сінгапур, Швейцарія). Це свідчить про те, що сучасна офшорна система не обмежується лише невеликими юрисдикціями з пільговим оподаткуванням, а включає також розвинені фінансові хаби, інтегровані у глобальні ринки капіталу. Відповідно, офшорні механізми функціонують як через спеціалізовані "податкові гавані", так і через складні фінансові інфраструктури провідних економік, що ускладнює їх регулювання на міжнародному рівні.

Разом із цим, для більш глибокого розуміння причин концентрації офшорного фінансового багатства у відповідних юрисдикціях доцільно враховувати інституційні характеристики їх фінансових систем, зокрема рівень фінансової прозорості.

У цьому контексті доцільно звернутися до індексу фінансової закритості (FSI), розробленого міжнародною організацією Tax Justice Network, який використовується для оцінки рівня фінансової прозорості юрисдикцій та їх ролі у глобальній фінансовій системі. Індекс формується на основі двох ключових складових: показника фінансової закритості та ваги юрисдикції у світових фінансових потоках. Показник фінансової закритості визначається з урахуванням таких характеристик, як рівень розкриття інформації про кінцевих бенефіціарних власників, доступність фінансової звітності, прозорість банківської діяльності, ефективність міжнародного обміну податковою інформацією та відкритість державних реєстрів. Вага юрисдикції, у свою чергу, відображає її значення у глобальній фінансовій системі з урахуванням обсягів фінансових послуг, що надаються нерезидентам [48]. Поєднання зазначених складових дозволяє оцінити не лише рівень фінансової закритості, але й фактичний вплив юрисдикції на міжнародні фінансові потоки.

На рисунку 2.3 наведено провідні юрисдикції за значенням індексу фінансової закритості (FSI), який відображає поєднання рівня фінансової непрозорості та масштабу участі юрисдикції у глобальних фінансових потоках.

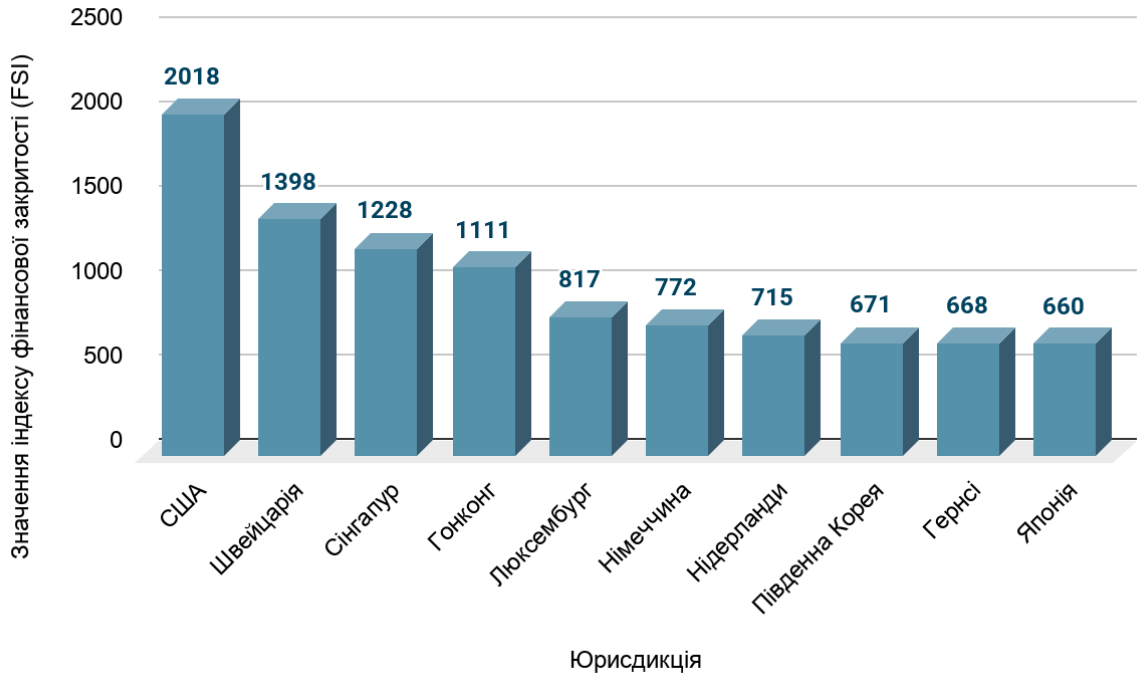

Рис. 2.3. Юрисдикції з найвищими значеннями індексу фінансової закритості (FSI)

Джерело: сформовано автором на основі [51].

Як свідчать наведені дані, найвищі значення індексу фінансової закритості характерні як для традиційних фінансових центрів (Швейцарія, Люксембург, Гонконг, Сінгапур), так і для великих економік, зокрема США, Німеччини, Нідерландів та Японії. Це свідчить про те, що формування умов для фінансової непрозорості не обмежується виключно класичними офшорними юрисдикціями, а є притаманним також провідним учасникам глобальної фінансової системи.

Водночас спостерігається чіткий зв’язок між високими значеннями індексу та юрисдикціями, які виступають ключовими центрами акумуляції

офшорного фінансового багатства. Це підтверджує, що поєднання значного масштабу фінансових операцій із наявністю елементів фінансової закритості створює сприятливі умови для концентрації транскордонного капіталу.

Таким чином, результати аналізу свідчать, що інституційні характеристики фінансових систем, зокрема рівень прозорості, відіграють важливу роль у формуванні глобальної офшорної інфраструктури та визначають географію розміщення фінансових потоків.

2.2. Офшорні зони як інструмент податкової конкуренції між державами

Сучасні дослідження підтверджують, що переміщення прибутків транснаціональними корпораціями є одним із ключових механізмів податкової конкуренції між державами. За оцінками міжнародних організацій та дослідників, значна частина глобальних прибутків корпорацій штучно перерозподіляється у юрисдикції з низьким рівнем оподаткування. Зокрема, за даними ОЕСР, щорічні втрати податкових надходжень унаслідок розмивання податкової бази та переміщення прибутків становлять від 100 до 240 млрд дол. США, що еквівалентно приблизно 4-10% світових надходжень від податку на прибуток корпорацій [35, 11-12]. Водночас за результатами дослідження Cobham і Janský глобальні втрати можуть досягати близько 500 млрд дол. США щорічно, що свідчить про значний масштаб цих процесів [12, с. 207].

Одним із ключових індикаторів інтенсивності податкової конкуренції є динаміка зміщення прибутків транснаціональних корпорацій до юрисдикцій з низьким рівнем оподаткування. Дослідження Ludvig Wier та Gabriel Zucman (2022), що охоплює період 1975–2019 рр., фіксує стрімке зростання цього явища: якщо у 1970-х роках частка прибутків ТНК, зміщених до податкових гаваней, становила менше 2%, то до 2019 р. вона досягла близько 37%, що означає майже двадцятикратне зростання протягом чотирьох десятиліть

(рисунок 2.4) [49]. Паралельно частка глобальних корпоративних податкових надходжень, втрачених унаслідок такого зміщення, зросла з менш ніж 0,1% до приблизно 10%.

Водночас важливим є те, що запровадження у 2015 р. ініціативи OECP з протидії розмиванню податкової бази та переміщенню прибутків (BEPS), а також податкова реформа США 2017 р., яка передбачала зниження ставки корпоративного податку з 35% до 21% та впровадження низки механізмів, не призвели до суттєвого скорочення масштабів переміщення прибутків. За оцінками авторів, у 2019 р. цей показник залишався стабільним на рівні близько 37%. Разом із тим, на відміну від попередніх десятиліть, не спостерігається подальшого зростання цього показника, що може свідчити про часткове стримування тенденції до його нарощування.

Таким чином, отримані результати вказують на системний характер зміщення прибутків у глобальній економіці та обмежену ефективність окремих регуляторних заходів, водночас допускаючи їх потенційний вплив на уповільнення подальшого зростання масштабів цього явища. Графік на рисунку 2.4 побудовано на основі окремих емпірично підтверджених значень (менше 2% у 1970-х рр.; близько 37% у 2015, 2017 та 2019 рр.). Суцільна лінія відображає загальну динаміку зміщення прибутків, реконструйовану відповідно до методології авторів дослідження.

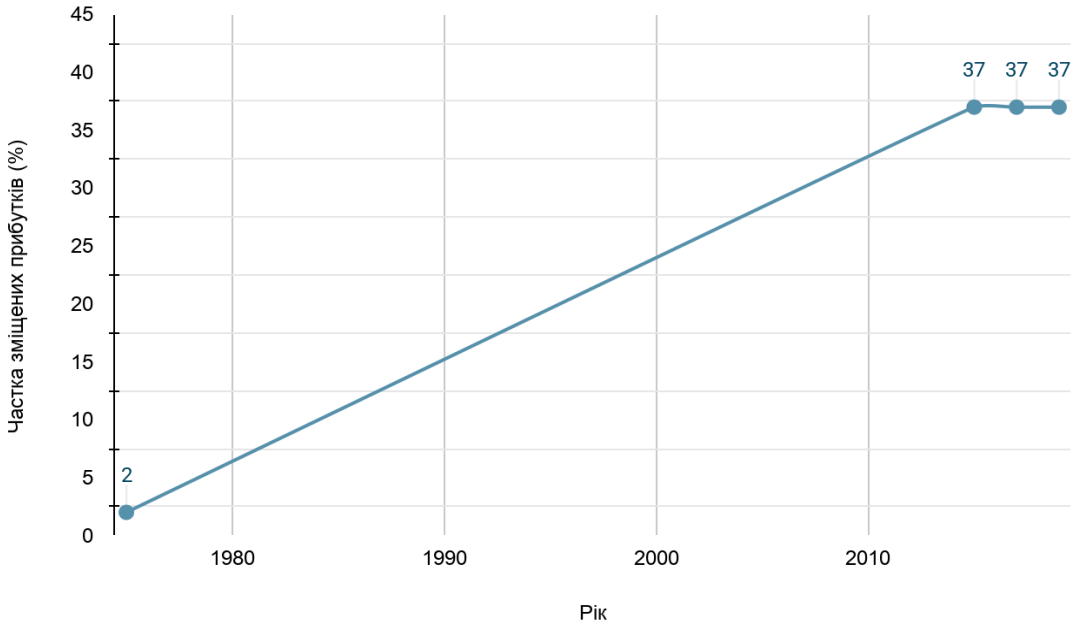

Рис. 2.4. Динаміка зміщення прибутків ТНК до податкових гаваней (1975–2019).

Джерело: побудовано автором на основі [49].

Зазначені тенденції знаходять своє відображення і у фіскальних показниках. Зокрема, масштаби переміщення прибутків транснаціональних корпорацій у світі можуть бути додатково оцінені через частку корпоративних податкових надходжень, втрачених унаслідок використання офшорних механізмів (рисунок 2.5). Показник, наведений на рисунку, відображає частку корпоративних податкових надходжень, втрачених унаслідок переміщення прибутків транснаціональних корпорацій до юрисдикцій з низьким рівнем оподаткування, у відсотках до загального обсягу таких надходжень. Зазначений показник відображає виключно фіскальний ефект переміщення прибутків і не характеризує їх загального обсягу.

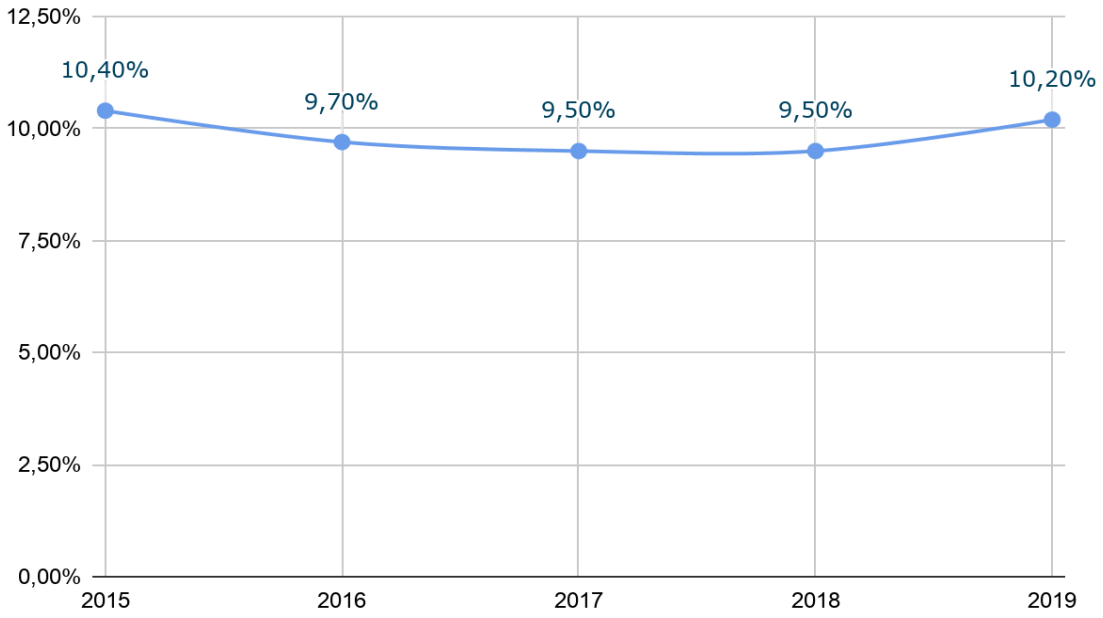

Рис. 2.5. Динаміка частки втрачених корпоративних податкових надходжень внаслідок переміщення прибутків.

Джерело: сформовано автором на основі [50].

Отже, наведена динаміка свідчить про те, що після періоду активного впровадження Плану дій BEPS у 2015 році частка втрачених корпоративних податкових надходжень не демонструє суттєвого зниження, але водночас і не продовжує зростати темпами, характерними для попередніх десятиліть. Така стабілізація може вказувати на певний стримувальний ефект міжнародних податкових ініціатив, однак не на їх здатність радикально змінити існуючі практики.

Водночас слід враховувати, що досліджуваний період також охоплює податкову реформу у США у 2017 році, яка передбачала як зниження ставки корпоративного податку, так і впровадження окремих механізмів протидії переміщенню прибутків. Відсутність помітних змін у глобальних показниках після цих подій свідчить про те, що національні та навіть координаційні міжнародні заходи мають обмежений вплив у умовах високої мобільності

капіталу та збереження структурних стимулів до використання офшорних юрисдикцій.

Таким чином, отримані результати підтверджують, що переміщення прибутків транснаціональних корпорацій є не тимчасовою реакцією на окремі регуляторні умови, а стійким елементом функціонування глобальної економіки, що потребує більш комплексних та узгоджених рішень на міжнародному рівні.

Додатковим аспектом аналізу податкової конкуренції є оцінка виграшів окремих юрисдикцій у світі у вигляді корпоративних податкових надходжень, отриманих унаслідок переміщення прибутків транснаціональними корпораціями (рисунок 2.6). Показник, зображений на рисунку, відображає частку корпоративних податкових надходжень, отриманих юрисдикціями-бенефіціарами внаслідок переміщення прибутків транснаціональними корпораціями, у загальному обсязі відповідних надходжень. Значення мають відносний характер і відображають розподіл податкових виграшів між юрисдикціями.

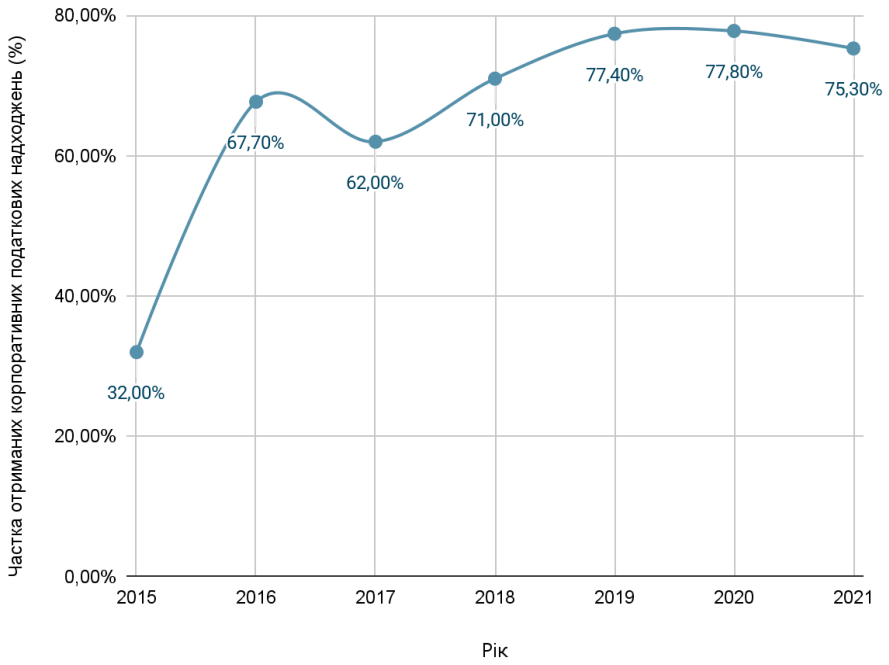

Рис. 2.6. Динаміка частки корпоративних податкових надходжень, отриманих унаслідок переміщення прибутків.

Джерело: сформовано автором на основі [50].

Як свідчать наведені дані, упродовж 2015–2021 рр. спостерігається виражена тенденція до зростання частки корпоративних податкових надходжень, отриманих юрисдикціями-бенефіціарами внаслідок переміщення прибутків транснаціональними корпораціями. Зокрема, показник зростає з 32% у 2015 р. до понад 75% у 2021 р., що свідчить про суттєве посилення концентрації відповідних податкових потоків.

Водночас динаміка цього показника є нерівномірною: після різкого зростання у 2016 р. спостерігається певне зниження у 2017 р., що може відображати реакцію на початкові етапи імплементації міжнародних ініціатив у сфері протидії розмиванню податкової бази. Надалі показник знову демонструє зростання, досягаючи максимальних значень у 2019–2020 рр., після чого фіксується незначне зниження у 2021 р. Така волатильність свідчить про чутливість розподілу податкових надходжень до змін у глобальному регуляторному середовищі.

Особливу увагу привертає те, що навіть за умов активізації міжнародних заходів у межах Плану BEPS та реформування податкової політики окремими державами, не відбувається зниження рівня концентрації податкових надходжень. Натомість спостерігається їх перерозподіл на користь обмеженого кола юрисдикцій, які забезпечують сприятливі умови для акумуляції прибутків транснаціональних корпорацій.

Така стійкість і навіть посилення концентрації податкових надходжень зумовлюється використанням транснаціональними корпораціями спеціалізованих механізмів переміщення прибутків, серед яких ключову роль відіграє трансфертне ціноутворення, особливо у сфері нематеріальних активів. У межах таких схем права на інтелектуальну власність передаються до афілійованих компаній, зареєстрованих у низькоподаткових юрисдикціях, після чого значна частина глобального прибутку акумулюється саме там. Особливість нематеріальних активів полягає у складності їх об’єктивної

оцінки, що створює можливості для маніпулювання трансфертними цінами та штучного завищення внутрішньогрупових платежів. Емпіричні дослідження підтверджують, що збільшення частки нематеріальних активів у структурі компаній супроводжується зростанням інтенсивності переміщення прибутків приблизно на 4,4% [35].

Вищенаведене призводить до ситуації, коли розподіл прибутків транснаціональних корпорацій стає непропорційним реальній економічній діяльності: окремі юрисдикції акумулюють значні обсяги прибутків за відсутності відповідного виробничого чи трудового ресурсу. Як свідчать емпіричні дослідження, ефективні податкові ставки у ключових юрисдикціях для переміщення прибутків можуть становити лише 0-5%, тоді як у більшості розвинених економік вони перебувають на рівні 15-20%, що створює потужні стимули для штучного перенесення доходів [12, с. 213]. Крім того, суттєва частина доходів, відображених як отримані за кордоном, не відповідає реальному географічному розміщенню виробництва, що свідчить про значні викривлення у статистиці міжнародних інвестицій [34, с. 1855-1858]. У ширшому вимірі це призводить до значних втрат податкових надходжень, які оцінюються на рівні близько 500 млрд дол. США щорічно, а для окремих країн можуть становити 1-3% ВВП, що підтверджує системний характер перерозподілу податкової бази у глобальній економіці [12, с. 206–207; 214].

У результаті цього формуються суттєві викривлення у міжнародних фінансових потоках: за оцінками, понад 35% глобальних платежів за використання інтелектуальної власності можуть бути спотворені внаслідок податкового планування. [36] Водночас загальна частка прибутків, що переміщуються у низькоподаткові юрисдикції, за різними оцінками коливається від менш ніж 5% до понад 30% корпоративних доходів, що свідчить про значний масштаб цього явища [37].

Крім того, суттєва частина доходів, відображених як отримані за кордоном, не відповідає реальному географічному розміщенню виробництва,

що свідчить про значні викривлення у статистиці міжнародних інвестицій [34, с. 1855–1858]. З огляду на те, що нематеріальні активи формують близько 27% доходів у глобальних виробничих ланцюгах, їх використання у трансфертному ціноутворенні стає ключовим каналом перерозподілу прибутків у міжнародній економіці [38, с. 12-14].

Суттєву роль у залученні податкової бази відіграють також спеціальні податкові режими, спрямовані на окремі види доходів, зокрема доходи від інтелектуальної власності та фінансових операцій. За даними ОЕСР, такі режими широко використовуються державами як інструмент податкової конкуренції, що дозволяє залучати мобільні доходи без необхідності створення відповідної економічної бази [14]. У результаті формується ситуація, коли розподіл прибутків транснаціональних корпорацій визначається передусім податковими умовами, а не місцем створення доданої вартості.

Таким чином, механізми залучення податкової бази через офшорні юрисдикції ґрунтуються на поєднанні трансфертного ціноутворення, внутрішньогрупового фінансування та спеціальних податкових режимів. Наявні кількісні оцінки свідчать, що ці інструменти забезпечують перерозподіл сотень мільярдів доларів прибутків щорічно, формуючи суттєві викривлення у глобальній системі оподаткування та посилюючи конкуренцію між державами за мобільну податкову базу.

Зокрема, податкова конкуренція між державами, у якій офшорні юрисдикції відіграють ключову роль, має безпосередній вимірюваний вплив на обсяги державних доходів. За оцінками ОЕСР, глобальні втрати від розмивання податкової бази та переміщення прибутків становлять від 100 до 240 млрд дол. США щорічно, що еквівалентно приблизно 4-10% світових надходжень від податку на прибуток корпорацій. [15, с. 11-12] Додатково, емпіричні дослідження свідчать, що масштаби таких втрат можуть бути ще вищими у разі врахування непрямих ефектів та недооцінених фінансових потоків[35, с. 8-10].

Дослідження розподілу податкових втрат між країнами демонструють їхню нерівномірність. Зокрема, за оцінками А. Кобгема та П. Янського, втрати від податкового уникнення становлять значно більшу частку бюджетних доходів у країнах, що розвиваються, ніж у розвинених економіках, що свідчить про асиметричний вплив податкової конкуренції [12, с. 6-8]. У деяких випадках такі втрати можуть досягати 6-13% податкових надходжень, тоді як у розвинених країнах цей показник зазвичай не перевищує 2-3% [37, с. 18-20]. Це зумовлює посилення фіскальних дисбалансів і обмежує можливості фінансування публічних витрат у країнах із менш розвиненою економікою.

Суттєвим наслідком податкової конкуренції є трансформація структури податкових систем. У прагненні зберегти інвестиційну привабливість держави змушені знижувати ставки корпоративного податку або запроваджувати спеціальні режими оподаткування. Як наслідок, відбувається поступове скорочення ролі корпоративного оподаткування у формуванні бюджетних доходів та перенесення податкового навантаження на інші джерела, зокрема споживання або доходи фізичних осіб [10, с. 95-97]. Така тенденція підриває принципи податкової нейтральності та справедливості, оскільки податковий тягар дедалі більше зміщується на менш мобільні фактори виробництва.

Крім безпосередніх фіскальних втрат, податкова конкуренція спричиняє викривлення економічної поведінки суб’єктів господарювання. Замість орієнтації на ефективність виробництва чи ринкові умови, транснаціональні корпорації оптимізують свою структуру з урахуванням податкових факторів, розміщуючи прибутки у юрисдикціях із мінімальним податковим навантаженням. Це підтверджується емпіричними дослідженнями, які фіксують значне відхилення між місцем отримання прибутку та фактичним місцем здійснення економічної діяльності [34, с. 1855-1858]. У результаті міжнародні фінансові потоки відображають не реальну економічну активність, а податкові стимули, що ускладнює їх інтерпретацію та аналіз.

На глобальному рівні податкова конкуренція також впливає на процеси координації податкової політики. Посилення конкуренції стимулює розвиток міжнародних ініціатив, спрямованих на обмеження шкідливих податкових практик, зокрема в межах ОЕСР. Програма протидії розмиванню податкової бази та переміщенню прибутків (BEPS) передбачає комплекс заходів, спрямованих на підвищення прозорості та узгодження податкових правил між державами [14, с. 13–15]. Водночас ефективність таких ініціатив залежить від рівня їх імплементації на національному рівні та готовності держав відмовитися від використання агресивної податкової конкуренції як інструменту економічної політики.

Таким чином, податкова конкуренція, у якій офшорні юрисдикції виступають ключовим інструментом, має комплексний вплив на державні фінанси та глобальну економіку. Вона зумовлює значні втрати податкових надходжень, посилює фіскальні дисбаланси між країнами, трансформує структуру податкових систем та викривлює економічні стимули для бізнесу. Одночасно це стимулює розвиток міжнародних механізмів координації податкової політики, що свідчить про зростання ролі глобального регулювання у сфері оподаткування.

Поглиблення податкової конкуренції між державами зумовило перехід від суто національних підходів до формування міжнародних механізмів координації у сфері корпоративного оподаткування. Якщо на початкових етапах держави розглядали зниження податкового навантаження як інструмент залучення капіталу, то подальше поширення практик розмивання податкової бази та переміщення прибутків продемонструвало, що така конкуренція створює негативні зовнішні ефекти для інших юрисдикцій. Саме тому у межах ОЕСР ще наприкінці 1990-х рр. було сформульовано підхід до ідентифікації шкідливих податкових практик через поєднання таких критеріїв, як нульове або номінальне оподаткування, відсутність прозорості, неефективний обмін інформацією та відсутність вимог щодо реальної економічної присутності [4].

У подальшому цей підхід трансформувався з концептуальної критики окремих офшорних режимів у систему мінімальних міжнародних стандартів, спрямованих на обмеження саме тих елементів податкової конкуренції, які дають змогу залучати податкову базу без відповідної економічної діяльності [14].

Одним із ключових напрямів такого обмеження стала ревізія пільгових режимів і режимів, пов’язаних із доходами від інтелектуальної власності. За даними ОЕСР, станом на 2025 р. у межах проєкту протидії розмиванню податкової бази та переміщенню прибутків було переглянуто понад 300 преференційних режимів, і майже всі режими, визнані такими, що створюють ризики BEPS, були змінені або скасовані. [40, с. 9-10] Це має принципове значення для аналізу податкової конкуренції, оскільки свідчить про зміну самої моделі міжнародного податкового суперництва: конкурентна перевага юрисдикції дедалі менше може ґрунтуватися на відкрито шкідливих режимах і дедалі більше залежить від здатності поєднувати податкову привабливість із відповідністю міжнародним стандартам прозорості та економічної сутності.

Другим системним елементом обмеження податкової конкуренції стало посилення податкової прозорості. У цій частині особливо важливими є механізми звітності транснаціональних корпорацій та обміну інформацією між податковими адміністраціями. За даними ОЕСР, 120 юрисдикцій запровадили правила звітності за країнами, що охоплюють майже всі великі транснаціональні групи, а майже 4 650 двосторонніх механізмів забезпечують обмін такою інформацією між майже 100 юрисдикціями [40, с. 9-10]. Крім того, юрисдикції, що формують 98% світового вихідного потоку прямих іноземних інвестицій, уже імплементували відповідну звітність, а юрисдикції, на які припадає 92% світового ВВП, здійснюють обмін інформацією щодо податкових рішень [40, с. 10]. У практичному вимірі це означає, що держави отримують доступ до значно повнішої інформації про розподіл прибутків, доходів та податкових платежів груп компаній, що зменшує ефективність

використання непрозорих офшорних структур як інструменту конкурентного перетягування податкової бази.

Третій напрям міжнародного обмеження податкової конкуренції стосується безпосереднього коригування національних правил оподаткування з метою нейтралізації найбільш поширених каналів переміщення прибутків. За даними ОЕСР, станом на 2025 р. 56 юрисдикцій імплементували правила контрольованих іноземних компаній, сумісні з підходами BEPS, що охоплюють 78% світового вихідного потоку прямих іноземних інвестицій; 87 юрисдикцій, серед яких 40 країн із низьким і середнім рівнем доходу, запровадили правила обмеження процентних відрахувань, які разом охоплюють 90% світового ВВП [40, с. 9-10]. Крім того, до Багатостороннього інструменту для модифікації податкових угод приєдналися 105 юрисдикцій, на які припадає 68% світового ВВП [40, с. 10]. У сукупності це свідчить, що міжнародні механізми обмеження податкової конкуренції дедалі більше спрямовані не лише на виявлення окремих зловживань, а на структурне скорочення можливостей для перерозподілу прибутків через договори, внутрішньогрупове фінансування та контрольовані іноземні структури.

Водночас ефективність цих механізмів доцільно оцінювати не лише за кількістю впроваджених інструментів, а й за змінами у поведінці транснаціональних корпорацій. У цьому контексті показовими є результати останніх оцінок ОЕСР, згідно з якими співвідношення прибутку до кількості працівників у так званих інвестиційних хабах зменшилося на 27%, а чутливість місця декларування прибутку до податкових ставок знизилася на 12-40% порівняно з періодом до 2015 р [40, с. 10]. Крім того, упродовж останніх п’яти років спостерігається стабілізація середніх ставок податку на прибуток корпорацій після тривалого низхідного тренду попередніх двох десятиліть [40, с. 10]. Це дає підстави стверджувати, що міжнародна координація вже впливає на інтенсивність податкової конкуренції. Однак повне усунення стимулів до переміщення прибутків не відбулося: конкуренція

не зникає, а трансформується, зміщуючись від відкритого зниження ставок до використання більш вибіркових режимів, субсидій на дослідження та розробки, а також складніших конструкцій податкового стимулювання.

Отже, міжнародні механізми обмеження шкідливої податкової конкуренції сформували нову архітектуру глобального податкового регулювання, в межах якої держави дедалі більше обмежені у використанні офшорних та преференційних режимів як інструменту залучення податкової бази. Водночас ці механізми не ліквідували податкову конкуренцію як таку, а лише змінили її форми: від прямого використання непрозорих офшорних режимів до складніших і більш формалізованих моделей податкової привабливості. Саме тому подальший аналіз має враховувати не лише наявність міжнародних анти-BEPS інструментів, а й те, якою мірою вони реально змінюють стимули держав і транснаціональних корпорацій у глобальному податковому середовищі.

Узагальнення ключових відмінностей між традиційною та сучасною моделями податкової конкуренції наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2. Трансформація податкової конкуренції в умовах глобального регулювання

Критерій аналізу	Традиційна модель податкової конкуренції	Сучасна модель (після впровадження міжнародних стандартів BEPS)	Аналітична інтерпретація
Базова логіка конкуренції	Конкуренція за рахунок мінімізації або нульового оподаткування.	Конкуренція через створення спеціалізованих податкових режимів (IP-box, R&D стимули, інвестиційні пільги).	Відбувається перехід від “race to the bottom” до більш складної та формалізованої конкуренції.
Інструменти залучення капіталу	Пряме зниження ставок податку на прибуток; офшорні режими.	Податкові кредити, гібридні інструменти, спеціальні режими з вимогами до економічної присутності.	Конкуренція стає більш селективною та орієнтованою на конкретні види діяльності.

Роль офшорних юрисдикцій	Центри акумуляції прибутків без реальної економічної діяльності.	Юрисдикції, що поєднують податкові переваги з формальними вимогами економічної сутності (substance).	Функціональна роль офшорів зберігається, але змінюється їх інституційна форма.
Прозорість фінансових потоків	Обмежена; відсутність системного обміну інформацією.	Розширений автоматичний обмін інформацією, звітність за країнами, підвищена відкритість корпоративних структур.	Знижується можливість приховування прибутків, але не усувається їх оптимізація.
Канали переміщення прибутків	Трансфертне ціноутворення, фінансові операції, офшорні компанії.	Використання нематеріальних активів, внутрішньогрупових платежів, складних фінансових конструкцій.	Відбувається ускладнення механізмів переміщення прибутків та їх “легалізація”
Рівень міжнародної координації	Низький; переважно двосторонні податкові угоди.	Високий; глобальні ініціативи (BEPS, автоматичний обмін інформацією, багатосторонні інструменти).	Формується інституціоналізована система глобального податкового регулювання.
Динаміка податкових ставок	Стійке зниження ставок корпоративного податку.	Стабілізація ставок; запровадження глобального мінімального податку (15%).	Часткове стримування “податкової гонки”, але не її повне припинення.
Поведінка транснаціональних корпорацій	Максимізація прибутку через переміщення у офшори.	Адаптація структур із урахуванням нових правил, збереження оптимізаційних практик у зміненій формі.	Зниження чутливості до ставок, але збереження стимулів до податкової оптимізації.
Відповідність економічній сутності	Низька; відсутність зв’язку між прибутком і діяльністю.	Формальне підвищення вимог до економічної присутності.	Часткове зближення фінансових потоків з реальною економічною діяльністю.
Загальний характер конкуренції	Відкрита, пряма, заснована на податкових перевагах.	Прихована, складна, формально узгоджена з міжнародними стандартами.	Конкуренція не зникає, а трансформується у більш складні та регульовані форми.

Джерело: сформовано автором на основі [4; 9; 10, с. 95-97; 12, с. 68; 14, с. 13-15; 15, с. 11-12; 35; 37; 40, с. 9-10].

Таким чином, сучасна податкова конкуренція характеризується переходом від відкритого використання офшорних механізмів до більш складних та інституційно формалізованих моделей залучення капіталу. Попри посилення міжнародної координації та впровадження стандартів прозорості, держави й надалі зберігають стимули до створення конкурентних податкових режимів, що свідчить про трансформацію, а не зникнення податкової конкуренції у глобальній економіці.

2.3. Офшорні зони у контексті транскордонних фінансових злочинів та легалізації доходів у світовій економіці

Офшорні юрисдикції у глобальній фінансовій системі виконують функцію інституційних вузлів, через які здійснюється трансформація та переміщення фінансових потоків, у тому числі незаконного походження. Їх залучення до процесів легалізації доходів зумовлене специфічними регуляторними характеристиками, серед яких ключовими є обмежена прозорість структури власності, можливість використання номінальних власників та спрощені процедури створення юридичних осіб [5; 16]. Саме ці фактори забезпечують можливість формального відокремлення активів від їх фактичних власників і створюють передумови для інтеграції офшорних структур у транскордонні фінансові схеми.

Кількісні оцінки масштабів легалізації доходів свідчать про значну роль таких механізмів у світовій економіці. За оцінками ООН, обсяг коштів, що щорічно відмиваються у світі, становить приблизно 2–5% світового валового внутрішнього продукту, що еквівалентно сотням мільярдів або навіть трильйонам доларів США [41, с. 7-9]. При цьому офшорні юрисдикції виступають не джерелом цих коштів, а середовищем їх подальшої трансформації, забезпечуючи багаторівневе переміщення фінансових ресурсів через мережі юридичних осіб та фінансових інструментів.

Структурна роль офшорних юрисдикцій у процесах легалізації доходів проявляється через використання складних корпоративних конструкцій. Дослідження глобальної мережі корпоративної власності показують, що фінансові потоки часто проходять через спеціалізовані юрисдикції, які виконують функції «провідників» та «накопичувачів» капіталу, формуючи багаторівневі ланцюги транзиту [18]. Такі структури дозволяють розривати прямий зв’язок між походженням коштів та їх кінцевим використанням, що суттєво ускладнює їх відстеження в межах національних правових систем.

Особливе значення у цьому контексті має проблема прозорості бенефіціарної власності. Відповідно до міжнародних стандартів, відсутність достовірної інформації про кінцевих власників юридичних осіб визнається одним із ключових факторів ризику легалізації доходів [25, с. 120-125]. Використання компаній-оболонок, трастових структур та багаторівневих ланцюгів володіння дозволяє приховувати реальних контролерів активів і створює додаткові бар’єри для фінансового моніторингу. Це підтверджує, що офшорні юрисдикції виконують не лише транзитну, але й маскувальну функцію у глобальних фінансових потоках.

Додаткові емпіричні підтвердження ролі офшорних юрисдикцій у легалізації доходів надають міжнародні розслідування, зокрема Panama Papers та Pandora Papers, які продемонстрували широке використання офшорних компаній для приховування активів і управління фінансовими потоками поза межами національних юрисдикцій [42; 43]. Виявлені у цих розслідуваннях схеми свідчать про системний характер використання офшорної інфраструктури у глобальному масштабі, що охоплює як приватний сектор, так і політично значущих осіб.

Водночас розвиток міжнародних стандартів у сфері фінансової прозорості поступово змінює характер використання офшорних юрисдикцій. Запровадження автоматичного обміну фінансовою інформацією, посилення вимог до ідентифікації бенефіціарних власників та розширення механізмів

міжнародного співробітництва зменшують можливості використання традиційних схем легалізації доходів [24; 25]. Проте ці зміни не усувають саму інфраструктурну роль офшорних центрів, а лише трансформують форми їх використання, що зумовлює подальшу адаптацію фінансових схем до нових регуляторних умов.

Таким чином, офшорні юрисдикції виступають невід'ємною складовою глобальної фінансової інфраструктури, що забезпечує функціонування складних транскордонних потоків капіталу, у тому числі незаконного походження. Їх роль полягає у створенні умов для маскування, трансформації та переміщення фінансових ресурсів, що формує системні виклики для ефективного фінансового контролю на міжнародному рівні.

На відміну від легальної податкової оптимізації, у транскордонних фінансових злочинах офшорні юрисдикції використовуються не стільки для зменшення податкового навантаження, скільки для приховування контролю над активами, ускладнення фінансового сліду та розриву між джерелом коштів і кінцевим бенефіціаром. У цьому контексті ключове значення мають не самі юрисдикції як такі, а сукупність правових і організаційних інструментів, які вони дозволяють комбінувати: компанії-оболонки, номінальні директори, трастові конструкції, віртуальні офіси, а також діяльність спеціалізованих провайдерів корпоративних послуг. Спільний звіт Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та мережі підрозділів фінансової розвідки, підготовлений на основі 106 кейсів із 34 юрисдикцій, демонструє, що юридичні особи, передусім компанії без фактичної діяльності, є центральним елементом схем приховування бенефіціарної власності; при цьому понад половина проаналізованих кейсів прямо містила використання таких структур, а більшість схем включала професійних посередників. [44, с. 7; 47–48].

Особливо показовим є те, що професійні посередники виконують не допоміжну, а структуроутворюючу функцію. У зазначеному звіті встановлено,

що значна частина кейсів передбачала використання провайдерів корпоративних і трастових послуг, які надавали клієнтам номінальних директорів, довірчих керуючих, адреси для реєстрації та інші інструменти формального управління компаніями [44, с. 56–57]. Саме через такі послуги створюється штучна “економічна присутність” компанії в офшорній юрисдикції, тоді як фактичний контроль здійснюється з іншої держави. Додатково встановлено, що у випадках використання кількох таких провайдерів вони майже завжди діяли у різних юрисдикціях, що свідчить про навмисне ускладнення структури власності на транскордонному рівні [44, с. 47–48; 56–57]. Це дозволяє говорити про формування складних багаторівневих корпоративних мереж, у межах яких ідентифікація кінцевого власника стає суттєво ускладненою.

Важливим механізмом є також використання нерезидентського банківського обслуговування як інструменту розшарування фінансових потоків. Показовим у цьому контексті є кейс Danske Bank, у якому встановлено, що впродовж 2007-2015 років через естонське відділення банку було проведено операції на суму близько 200 млрд євро, пов’язані приблизно з 10 000 клієнтів-нерезидентів [45, с. 27-28]. На кінець 2013 року цей портфель становив 44% усіх депозитів нерезидентів у банківській системі Естонії, а в окремі роки забезпечував до 99% прибутку відділення до врахування кредитних збитків [45, с. 24-25]. Водночас у звіті підкреслюється, що значна частина цих операцій мала ознаки підозрілих транзакцій, а сам механізм функціонував завдяки відокремленості IT-систем відділення від загальної системи банківської групи, що знижувало ефективність контролю [45, с. 2]. У цьому випадку офшорні компанії використовувалися як елементи транзитної інфраструктури, через які здійснювалося багаторазове переміщення коштів із метою їх подальшої інтеграції у фінансову систему.

Інший тип механізму ілюструє справа 1MDB, де офшорні структури використовувалися для поетапного відведення державних коштів через

контрольовані юридичні особи. За даними Міністерства юстиції США, у 2009-2015 роках із цього фонду було незаконно привласнено понад 4,5 млрд дол. США [46]. У матеріалах справи детально описано, як кошти переказувалися через офшорні компанії, зокрема Good Star Limited, зареєстровану в одній з юрисдикцій із пільговим оподаткуванням. Так, лише на початковому етапі було переказано близько 700 млн дол. США, які формально маскувалися під інвестиційну або кредитну операцію, хоча відповідне рішення органами управління фонду не приймалося; у подальшому ще близько 330 млн дол. США було спрямовано на той самий рахунок [47]. У цій схемі офшорні компанії використовувалися як формальні отримувачі коштів у межах фіктивних правочинів, що дозволяло надавати незаконному відведенню активів вигляд правомірної фінансової діяльності.

Таким чином, аналіз конкретних механізмів свідчить, що офшорні юрисдикції у транскордонних фінансових злочинах виконують три ключові функції. По-перше, вони забезпечують юридичне маскування через складні корпоративні структури та номінальне управління. По-друге, вони створюють умови для багаторівневого переміщення коштів через банківські операції та транскордонні платежі. По-третє, вони дозволяють надати незаконним фінансовим операціям форму правомірної господарської або інвестиційної діяльності. Сукупність цих факторів формує складну інфраструктуру, що значно ускладнює виявлення та переслідування фінансових злочинів у міжнародному вимірі.

Оцінювання масштабів легалізації доходів у глобальній економіці є методологічно складним завданням, що зумовлено латентним характером відповідних фінансових потоків та їх транскордонною фрагментацією. Попри це, міжнародні організації пропонують узагальнені макроекономічні оцінки, які дозволяють визначити порядок величини такого явища. Зокрема, за оцінками Управління ООН з наркотиків і злочинності, щорічний обсяг коштів, що відмиваються у світі, становить приблизно 2-5% світового валового

внутрішнього продукту [41, с. 7-8]. Аналітичне значення цієї оцінки полягає у фіксації системного масштабу явища: навіть нижня межа такого діапазону свідчить про значну інтегрованість процесів легалізації доходів у глобальні фінансові потоки. Водночас ця оцінка не дозволяє визначити географічну структуру таких потоків або роль конкретних юрисдикцій, зокрема офшорних, оскільки значна частина операцій проходить через кілька правових систем.

Суттєвим обмеженням є те, що сучасні міжнародні індикатори не спрямовані на пряме вимірювання обсягів легалізації доходів, а відображають інституційну спроможність держав протидіяти відповідним ризикам. Так, Базельський індекс протидії відмиванню коштів прямо зазначає, що він оцінює ризики та вразливість юрисдикцій, а не фактичні обсяги незаконних фінансових потоків [48, с. 9]. Це означає, що навіть найбільш комплексні рейтингові інструменти не можуть бути використані як безпосереднє джерело кількісної оцінки масштабів легалізації доходів, а повинні інтерпретуватися як індикатори умов, у яких такі потоки можуть виникати та функціонувати.

Водночас аналіз показників ефективності систем протидії дозволяє зробити непрямі висновки щодо складності виявлення та переслідування таких потоків. За даними Базельського індексу, попри покращення технічної відповідності стандартам Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей, середній рівень фактичної ефективності заходів протидії залишається на рівні близько 28% [48, с. 24]. При цьому найбільш проблемними є сфери, безпосередньо пов’язані з функціонуванням офшорної інфраструктури: ефективність розслідування та кримінального переслідування оцінюється приблизно у 20%, а заходи щодо запобігання зловживанню юридичними особами та забезпечення прозорості бенефіціарної власності – близько 21% [48, с. 28]. Така диспропорція між формальним нормативним прогресом і фактичною результативністю свідчить про те, що складні корпоративні структури та транскордонні фінансові схеми значною мірою випереджають можливості національних систем фінансового контролю.

Додатковим обмеженням є фрагментарність статистичних даних на національному рівні. Відповідно до міжнародних стандартів, держави повинні формувати комплексну статистику щодо повідомлень про підозрілі операції, розслідувань, судових рішень та конфіскації активів [25, с. 26]. Проте навіть за наявності таких вимог інформація залишається непорівнюваною через різні підходи до її збору та обробки. У результаті статистичні показники відображають передусім інституційну активність держав, а не реальний масштаб незаконних фінансових потоків. Для офшорних юрисдикцій ця проблема посилюється тим, що окремі етапи однієї й тієї ж фінансової операції можуть бути розподілені між кількома країнами, що унеможливлює формування цілісної картини руху коштів у межах національної статистики.

Таким чином, сучасні підходи до оцінювання масштабів легалізації доходів демонструють суттєві методологічні обмеження, пов’язані з латентністю явища, транскордонним характером фінансових операцій та неоднорідністю статистичних даних. Наявні макроекономічні оцінки підтверджують значний обсяг таких потоків, однак не дозволяють точно визначити їхню структуру та розподіл між юрисдикціями.

Висновки до розділу 2

У другому розділі проаналізовано роль офшорних юрисдикцій у структурі міжнародних фінансових потоків, їх використання як інструменту податкової конкуренції та складової транскордонних фінансових злочинів. Отримані результати свідчать, що офшорні юрисдикції є інтегрованим елементом глобальної фінансової системи, який впливає як на розподіл капіталу, так і на механізми його обліку.

Встановлено, що значна частина міжнародних фінансових потоків має транзитний характер і проходить через обмежене коло юрисдикцій, які виконують функції фінансових посередників. Це зумовлює розрив між статистичним обліком інвестицій і фактичним розміщенням економічної

активності, оскільки значна частка інвестицій не пов’язана з реальним виробництвом.

Аналіз структури руху капіталу показав, що фінансові потоки організовані у вигляді багаторівневих ланцюгів, у яких окремі юрисдикції здійснюють перерозподіл ресурсів. Така структура ускладнює ідентифікацію кінцевих бенефіціарів і джерел походження коштів та сприяє концентрації потоків у невеликій групі фінансових центрів.

Дослідження також підтвердило, що офшорні юрисдикції відіграють важливу роль у податковій конкуренції між державами. Використання механізмів переміщення прибутків забезпечує перерозподіл податкової бази на користь юрисдикцій із пільговим оподаткуванням, що призводить до втрат бюджетних надходжень та викривлення економічної конкуренції.

Крім того, встановлено, що офшорні юрисдикції є елементом інфраструктури транскордонних фінансових злочинів, забезпечуючи можливості для маскування та переміщення незаконних фінансових потоків. Водночас оцінювання масштабів таких операцій є обмеженим через їх латентний характер і відсутність уніфікованих статистичних підходів.

Таким чином, офшорні юрисдикції виконують комплексну функцію у глобальній економіці, поєднуючи роль фінансових посередників, інструментів податкової оптимізації та елементів інфраструктури фінансових злочинів, що формує сучасну архітектуру міжнародних фінансових відносин.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що офшорні юрисдикції є структурно інтегрованим елементом сучасної світової економіки та виконують важливі функції у системі міжнародних фінансових відносин. Узагальнення наукових підходів дозволило визначити, що офшорні зони слід розглядати не лише як території з пільговими податковими режимами, а як спеціалізовані фінансові та інституційні центри, які забезпечують транскордонний рух капіталу, фінансове посередництво та перерозподіл міжнародних інвестиційних потоків.

У роботі встановлено, що сучасна класифікація офшорних юрисдикцій ґрунтується на поєднанні податкових, фінансових, інвестиційних та інституційних критеріїв. Це свідчить про відсутність універсальної типології офшорних центрів та необхідність застосування багатокритеріального підходу до їх аналізу. Дослідження механізмів функціонування офшорних зон показало, що їх конкурентні переваги формуються за рахунок поєднання спеціальних податкових режимів, гнучкого корпоративного регулювання, розвиненої фінансової інфраструктури та високого рівня інтегрованості у глобальні фінансові потоки.

Проведений аналіз міжнародних фінансових потоків підтвердив високу концентрацію капіталу у відносно невеликій групі юрисдикцій, які виконують функції глобальних фінансових вузлів. Встановлено, що значна частина світових прямих іноземних інвестицій має транзитний або «фантомний» характер та використовується переважно для фінансового структурування, а не здійснення реальної економічної діяльності. Це зумовлює викривлення статистики міжнародних інвестицій і свідчить про суттєву роль офшорних механізмів у сучасній структурі глобального руху капіталу.

У межах дослідження також встановлено, що офшорні юрисдикції залишаються важливим інструментом податкової конкуренції між державами. Водночас міжнародні ініціативи Організації економічного співробітництва та розвитку, зокрема План дій BEPS, автоматичний обмін податковою інформацією та запровадження глобального мінімального податку, сприяли трансформації моделей податкової конкуренції. Доведено, що сучасна податкова конкуренція дедалі більше зміщується від відкритого використання непрозорих офшорних режимів до складніших і формально узгоджених механізмів податкової привабливості.

Окрему увагу у роботі приділено ролі офшорних юрисдикцій у контексті транскордонних фінансових злочинів та легалізації доходів. Аналіз міжнародних розслідувань і сучасних механізмів приховування активів засвідчив, що складні корпоративні структури, багаторівневі транзакції та використання номінальних власників суттєво ускладнюють ідентифікацію кінцевих бенефіціарів та джерел походження коштів. Разом із тим міжнародні стандарти прозорості та фінансового моніторингу поступово обмежують можливості використання класичних офшорних механізмів для приховування фінансових потоків.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило, що офшорні юрисдикції залишаються важливим елементом сучасної глобальної фінансової системи. Попри посилення міжнародного регулювання та підвищення вимог до прозорості, їх функціональна роль у міжнародному русі капіталу, податковій конкуренції та структурі світових фінансових потоків зберігається, хоча форми та механізми використання офшорних інструментів поступово трансформуються відповідно до нових умов глобального економічного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Франчук В. І., Пришла А. С. Основні наукові підходи до визначення поняття «офшорні зони» // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2015. № 1. С. 229–237.

2. Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право : підручник. Київ : Наукова думка, 2003. 250 с.

3. Козик В. В., Панкова Л. А., Даниленко Н. Б. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. С. 230–255.

4. OECD Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue. Paris : OECD Publishing, 1998. URL: https://www.oecd.org/en/publications/harmful-tax-competition_9789264162945-en.html (дата звернення: 18.01.2026)

5. IMF Offshore Financial Centers: IMF Background Paper. Section I – Definition and Scope. Washington : International Monetary Fund, 2000. URL: https://www.imf.org/external/np/mae/oshore/2000/eng/back.htm (дата звернення: 18.01.2016)

6. UNCTAD. World Investment Report 2015: Reforming International Investment Governance. New York ; Geneva : United Nations, 2015. URL: https://unctad.org/publication/world-investment-report-2015 (дата звернення: 19.01.2026)

7. Сачук А., Баула О. Особливості еволюції офшорних зон в умовах глобалізації економіки // Економіст. 2012. № 1. С. 16–18.

8. McCann H. Offshore Finance. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 264 p. URL: https://www.scribd.com/document/509472246/Hilton-McCann-Offshore-Finance-Cambridge-University-Press-2006 (дата звернення: 19.01.2026)

9. Dharmapala D. What Problems and Opportunities Are Created by Tax Havens? // Oxford Review of Economic Policy. 2008. Vol. 24, No. 4. P. 661–679.

URL: https://academic.oup.com/oxrep/article-abstract/24/4/661/417755 (дата звернення: 22.01.2026).

10. Keen M., Konrad K. A. The Theory of International Tax Competition and Coordination // Handbook of Public Economics / ed. by A. J. Auerbach, R. Chetty, M. Feldstein, E. Saez. Amsterdam : Elsevier, 2013. Vol. 5. P. 257–328. URL: https://gabriel-zucman.eu/files/teaching/KeenKonrad13.pdf (дата звернення: 02.03.2026).

11. Zucman G. The Hidden Wealth of Nations: The Scourge of Tax Havens. Chicago : University of Chicago Press, 2015. 142 p. URL: http://digamo.free.fr/zucman152.pdf (дата звернення: 02.03.2026)

12. Cobham A., Janský P. Global Distribution of Revenue Loss from Tax Avoidance: Re-estimation and Country Results // Journal of International Development. 2018. Vol. 30, No. 2. P. 206–232. URL: https://www.researchgate.net/publication/323729709_Global_distribution_of_revenue_loss (дата звернення: 04.03.2026).

13. Волкова Ю. О. Розвиток офшорних центрів у системі міжнародного бізнесу // Вісник Хмельницького національного університету. 2010. № 4, Т. 2. С. 124–128.

14. OECD. Countering Harmful Tax Practices More Effectively, Taking into Account Transparency and Substance, Action 5 – 2015 Final Report. Paris : OECD Publishing, 2015. URL: https://www.oecd.org/tax/countering-harmful-tax-practices-more-effectively-taking-into-account-transparency-and-substance-action-5-2015-final-report-9789264241190-en.htm (дата звернення: 04.03.2026).

15. IMF. Offshore Financial Centers Program: A Progress Report. Washington: International Monetary Fund, 2003. URL: https://www.elibrary.imf.org/view/journals/007/2003/010/article-A001-en.xml (дата звернення: 04.03.2026).

16. Financial Stability Forum. Report of the Working Group on Offshore Financial Centres. Basel : Financial Stability Forum, 2000. URL: https://www.fsb.org/wp-content/uploads/r_0004.pdf (дата звернення: 04.03.2026).

17. McCann H. Offshore Finance. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 264 p. URL: https://www.scribd.com/document/509472246/Hilton-McCann-Offshore-Finance-Cambridge-University-Press-2006 (дата звернення: 19.01.2026)

18. Garcia-Bernardo J., Fichtner J., Takes F. W., Heemskerk E. M. Uncovering Offshore Financial Centers: Conduits and Sinks in the Global Corporate Ownership Network // Nature Communications. 2017. Vol. 8, Article No. 14815. URL: https://www.nature.com/articles/s41598-017-06322-9 (дата звернення: 10.03.2026).

19. Financial Action Task Force (FATF). High-Risk and Other Monitored Jurisdictions. Paris : FATF. 2015. URL: https://www.fatf-gafi.org/en/topics/high-risk-and-other-monitored-jurisdictions.html (дата звернення: 2025).

20. OECD Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes. Peer Review Reports on the Exchange of Information on Request. Paris : OECD Publishing. URL: https://www.oecd.org/en/publications/global-forum-on-transparency-and-exchange-of-information-for-tax-purposes_2219469x.html (дата звернення: 10.03.2026).

21. Кравченко А., Варламова М. Сучасні тенденції розвитку офшорних зон // Галицький економічний вісник. 2022. № 5–6 (78–79). С. 167–172.

22. Гура А. О. Б., Щербіна Д. А. Офшорні зони: суть, види та особливості. URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/a8ce8fa5-b7ba-4b60-8ee5-5620b6ae52a4/content (дата звернення: 10.03.2026).

23. Демченко М. Ю. Правові виклики та перспективи корпоративного регулювання офшорних фінансових центрів у постпандемічний період //

Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 2. URL: http://lsej.org.ua/2_2025/22.pdf (дата звернення: 10.03.2026).

24. OECD. Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters. Paris : OECD Publishing, 2017. URL: https://www.oecd.org/en/publications/standard-for-automatic-exchange-of-financial-account-information-in-tax-matters-second-edition_9789264267992-en.html (дата звернення: 10.03.2026).

25. Financial Action Task Force (FATF). International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism and Proliferation: The FATF Recommendations. Paris : FATF, 2025. URL: https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatf-recommendations.html (дата звернення: 2025).

26. Basel Committee on Banking Supervision. Core Principles for Effective Banking Supervision. Basel : Bank for International Settlements, 2012. URL: https://www.bis.org/publ/bcbs230.htm (дата звернення: 10.03.2026).

27. IOSCO. Objectives and Principles of Securities Regulation. Madrid : International Organization of Securities Commissions, 2017. URL: https://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD561.pdf (дата звернення: 10.03.2026).

28. Damgaard J., Elkjaer T., Johannesen N. The Rise of Phantom Investments // IMF Working Paper. 2019. No. 19/274. URL: https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2019/09/pdf/the-rise-of-phantom-fdi-in-tax-havens-damgaard.pdf (дата звернення: 10.03.2026).

29. Bank for International Settlements. BIS Quarterly Review: International Banking and Financial Statistics. Basel : BIS, 2022. URL: https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt2209.htm (дата звернення: 10.03.2026).

30. UNCTAD. World Investment Report 2019: Special Economic Zones. New York ; Geneva : United Nations, 2019. URL:

https://unctad.org/publication/world-investment-report-2019 (дата звернення: 15.03.2026).

31. OECD. FDI in Figures. Paris : OECD Publishing. URL: https://www.oecd.org/investment/investment-policy/fdi-in-figures.htm (дата звернення: 15.03.2026).

32. Bank for International Settlements. BIS Quarterly Review. Basel : BIS, 2022. URL: https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt2209.htm (дата звернення: 15.03.2026).

33. Corporate Tax Haven Index. URL: https://cthi.taxjustice.net/ (дата звернення: 15.03.2026).

34. Guvenen F., Mataloni R. J., Rassier D. G., Ruhl K. J. Offshore Profit Shifting and Aggregate Measurement: Balance of Payments, Foreign Investment, Productivity, and the Labor Share // American Economic Review. 2022. Vol. 112, No. 6. P. 1848–1884. URL: https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.20190285 (дата звернення: 27.03.2026).

35. OECD. Addressing Base Erosion and Profit Shifting. Paris : OECD Publishing, 2013. 114 p. URL: https://www.oecd.org/tax/addressing-base-erosion-and-profit-shifting-9789264192744-en.htm (дата звернення: 27.03.2026).

36. Beer S., de Mooij R., Liu L. International Corporate Tax Avoidance: A Review of the Channels, Magnitudes, and Blind Spots // IMF Working Paper. 2018. No. 18/168. 41 p. URL: https://www.imf.org/en/publications/wp/issues/2018/07/23/international-corporate-tax-avoidance-a-review-of-the-channels-effect-size-and-blind-spots-45999 (дата звернення: 27.03.2026).

37. Dischinger M., Riedel N. Corporate Taxes and the Location of Intangible Assets within Multinational Firms // Journal of Public Economics. 2011. Vol. 95. No. 7–8. P. 691–707. URL:

https://www.econstor.eu/bitstream/10419/104253/1/lmu-mdp_2008-15.pdf (дата звернення: 27.03.2026).

38. Crivelli E., de Mooij R., Keen M. Base Erosion, Profit Shifting and Developing Countries // IMF Working Paper. 2015. No. 16/118. 40 p. URL: https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp15118.pdf (дата звернення: 27.03.2026).

39. OECD. Returns to Intangible Capital in Global Value Chains. Paris : OECD Publishing, 2020. 48 p. URL: https://www.oecd.org/en/publications/returns-to-intangible-capital-in-global-value-chains_4cd06f19-en.html (дата звернення: 27.03.2026).

40. OECD. A Decade of the BEPS Initiative: An Inclusive Framework Stocktake Report to G20 Finance Ministers and Central Bank Governors. Paris : OECD Publishing, 2025. 118 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/10/a-decade-of-the-beps-initiative_d6b0d93a/32096fd3-en.pdf (дата звернення: 08.04.2026).

41. United Nations Office on Drugs and Crime. Estimating Illicit Financial Flows Resulting from Drug Trafficking and Other Transnational Organized Crimes. Vienna : United Nations, 2011. 124 p. URL: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf (дата звернення: 08.04.2026).

42. International Consortium of Investigative Journalists. Pandora Papers: An Investigation. 2021. URL: https://www.icij.org/investigations/pandora-papers/ (дата звернення: 08.04.2026).

43. International Consortium of Investigative Journalists. Panama Papers: Exposing the Rogue Offshore Finance Industry. 2016. URL: https://www.icij.org/investigations/panama-papers/ (дата звернення: 08.04.2026).

44. Financial Action Task Force (FATF), Egmont Group. Concealment of Beneficial Ownership. Paris : FATF, 2018. 190 p. URL:

https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Methodsandtrends/concealment-beneficial-ownership.html (дата звернення: 08.04.2026).

45. Danske Bank. Report on the Non-Resident Portfolio at Danske Bank's Estonian Branch. Copenhagen : Danske Bank, 2018. 87 p. URL: https://danskebank.com/-/media/danske-bank-com/file-cloud/2018/9/report-on-the-non-resident-portfolio-at-danske-banks-estonian-branch.pdf (дата звернення: 08.04.2026).

46. United States Department of Justice. U.S. Seeks to Recover Approximately $96 Million Traceable to Funds Allegedly Misappropriated from Malaysian Sovereign Wealth Fund. 2020. URL: https://www.justice.gov/archives/opa/pr/us-seeks-recover-approximately-96-million-traceable-funds-allegedly-misappropriated-malaysian (дата звернення: 08.04.2026).

47. United States Department of Justice. United States v. All Assets Traceable to Certain Funds Misappropriated from 1Malaysia Development Berhad: Civil Forfeiture Complaint. 2016. URL: https://www.justice.gov/d9/press-releases/attachments/2020/07/01/download_drawing_basquiat_complaint.pdf (дата звернення: 08.04.2026).

48. Basel Institute on Governance. Basel AML Index 2024: 13th Public Edition – Ranking Money Laundering Risks Around the World. Basel : Basel Institute on Governance, 2024. 55 p. URL: https://index.baselgovernance.org/api/assets/0789b440-8537-45b4-8bfd-e44ac456c15d.pdf (дата звернення: 20.04.2026).

49. Alstadsæter A., Johannesen N., Zucman G. Who Owns the Wealth in Tax Havens? Macro Evidence and Implications for Global Inequality // WIDER Working Paper. 2022. No. 2022/9. URL: https://gabriel-zucman.eu/files/WZ2022WIDER.pdf (дата звернення: 20.04.2026).

50. Atlas of the Offshore World. Offshore Financial Centers Dataset. URL: https://atlas-offshore-world.org/dataset/offshore-financial (дата звернення: 10.05.2026).

51. Financial Secrecy Index. Full Ranking and Scores. URL: https://fsi.taxjustice.net/full-list/#scoring_id=268 (дата звернення: 10.05.2026).